

ANALIZA ZMIAN W SFERZE
UBÓSTWA W POLSCE
I W MAŁOPOLSCE
W LATACH 2014-2018
NA TLE SYTUACJI
OGÓLNOPOLSKIEJ

Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych
Uniwersytet Jagielloński

Kraków

Marzec 2020

Autorstwo: prof. dr hab. Tomasz Panek,
dr Jan Zwierzchowski,
dr hab. Jolanta Perek-Białas, prof. UJ

Cytowanie (zapis): Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytet Jagielloński, ekspertyza pt. Analiza zmian w sferze ubóstwa w Polsce i w Małopolsce w latach 2014-2018 na tle sytuacji ogólnopolskiej, autorzy: Tomasz Panek, Jan Zwierzchowski, Jolanta Perek-Białas

Ekspertyza wykonana na zlecenie Departamentu Zrównoważonego Rozwoju, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Kraków (umowa z dnia 15.01.2020).

Kierownik usługi badawczej w Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych UJ:
dr hab. Jolanta Perek-Białas, prof. UJ

Współpraca: Katarzyna Saczuk

www.ceapp.uj.edu.pl

Rekomendacje/ Wytyczne dla regionalnej polityki rozwoju województwa małopolskiego w latach 2020-2027 na podstawie wyników ekspertyzy

Ekspertyza ma bezpośrednio posłużyć do zaproponowania rekomendacji dla przygotowywanego dokumentu Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”. Ekspertyza została przygotowana na podstawie danych za lata 2014-2018, co powinno być odpowiednio uwzględnione w dokumencie Strategii. Należy zaznaczyć, że obecna sytuacja dotycząca sfer ubóstwa ulegnie zmianie w związku z epidemią COVID-19 (od 2020 roku począwszy).

Jednym z obszarów strategicznej interwencji przygotowywanego dokumentu są „Małopolskie” i małopolska rodzina. Zakłada się m.in. że jest to region równych szans i wszechstronnego rozwoju Małopolan. Można przyjąć, że w związku z tym niekorzystna sytuacja dochodowa niektórych Małopolan i ich rodzin (będących ubogimi) nie powinna być powodem nierównych szans i braku możliwości ich wszechstronnego rozwoju. Dlatego istotne jest znalezienie odpowiedzi na następujące pytania: **W jakim zakresie mamy do czynienia z ubóstwem w Małopolsce? Jakie grupy osób są najbardziej narażone na ubóstwo? Czy i w jakim zakresie możemy ograniczyć ubóstwo Małopolan?**

Uwzględniając kontekst przeprowadzonych analiz (lata 2014-2018), należy pamiętać, że od kwietnia 2016 r. działa rządowy program **Rodzina 500+**. W Małopolsce w 2018 r. programem Rodzina 500+ objęto łącznie **253,9 tys. rodzin i 408,4 tys. dzieci** w tych rodzinach (nie wliczając dzieci wychowujących się w rodzinnej pieczy zastępczej). Było to o 5,2 tys. rodzin oraz 31,7 tys. dzieci mniej niż w 2017 r. Świadczenia uzależnione od dochodu (na pierwsze dziecko) w 2018 r. otrzymywało 58,2% wszystkich rodzin, które korzystały z programu, na ponad 147,8 tys. dzieci, co stanowi 21,7% Małopolan w wieku 0-18 lat. Z kolei w 2018 r. z systemu pomocy społecznej korzystało w regionie 162 405 osób, co stanowiło 4,8% mieszkańców województwa (o 74 tys. osób mniej niż w 2012 r.).

Przedstawione poniżej rekomendacje (stan na marzec 2020) dotyczące kształtowania polityki społecznej w obszarze ubóstwa wynikają z przeprowadzonych analiz (do 2018)¹. Jednak trzeba mieć świadomość konieczności weryfikacji tych rekomendacji w przyszłości, uwzględniając zmiany w sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w okresie trwania epidemii COVID-19 (szoki krótkotrwałe), jak i po jej zakończeniu (możliwe długotrwałe skutki).

Główne wyniki analiz

1. Według przeprowadzonych analiz² **zasięg ubóstwa** (mierzony indeksem stopy ubóstwa czyli odsetkiem gospodarstw domowych znajdujących się poniżej granicy ubóstwa), **zarówno w ujęciu absolutnym, jak i w ujęciu relatywnym, ulegał w kolejnych latach (2014-2018) spadkowi, tak w skali ogólnokrajowej, jak i w województwie małopolskim**. Ponadto województwo małopolskie we wszystkich analizowanych latach znajdowało się w grupie województw o relatywnie niskiej wartości stopy ubóstwa, w porównaniu z Polską ogółem i innymi regionami. W okresie objętym badaniem **Małopolska w rankingu województw** prowadzonym ze względu na rosnący³ zasięg **ubóstwa relatywnego** plasowała się pośrodku stawki (w 2018 r. na **8. miejscu**), natomiast pod względem zasięgu **ubóstwa skrajnego** była w czołówce województw o najniższych wartościach wskaźnika (w 2018 r. – **3. miejsce**). Co więcej, pozycja regionu w tych rankingach w stosunku do lat 2015-2017 uległa poprawie.
2. **Najwyższy odsetek osób ubogich w ujęciu relatywnym w województwie małopolskim w 2018 r. odnotowano w grupach: gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł innych niż emerytura i renta oraz rencistów**. Zasięg ubóstwa relatywnego był **największy na wsi oraz w najmniejszych miastach, poniżej 20 tys. mieszkańców**.

¹ Trzeba jednak poczynić zastrzeżenie, że w świetle pandemii COVID-19 rekomendacje opierające się tylko na tych analizach w kolejnych latach będą musiały być odpowiednio zrewidowane, dostosowując do sytuacji, w której wiele małopolskich rodzin utraci pracę (ryzyko bezrobocia) i tym samym ich sytuacja materialna ulegnie pogorszeniu, zwiększając grupę ubogich. Jednak ten trend dotknie w równym stopniu wszystkie województwa.

² Różnice między analizami GUS opartymi na wynikach badania budżetów gospodarstw domowych, a wynikami badania przeprowadzonego na potrzeby niniejszej ekspertyzy omówiono szerzej w rozdz. 1 i nast., szczególnie rozdz. 4.

³ Rankingi ze względu na stopę ubóstwa, zostały skonstruowane ze względu na rosnące wartości wskaźników – im niższa wartość wskaźnika (świadcząca o sytuacji korzystnej), tym wyższe miejsce w rankingu.

3. Przy malejącym zasięgu ubóstwa zaobserwowano stosunkowo **dużą jego głębokość** – **dochody ubogich były znacząco mniejsze od granicy ubóstwa**. Skrajnie ubogie gospodarstwa domowe w Polsce miały przeciętnie ujemny bilans środków finansowych, którymi dysponowały w badanym miesiącu (dług zamiast środków pieniężnych do dyspozycji w danych miesiącu badania wynoszący średnio 994 zł). Tym samym odsetek osób skrajnie ubogich w Polsce w 2018 r. był bardzo niski, lecz gospodarstwa domowe skrajnie ubogie znajdowały się w dramatycznej sytuacji finansowej. Na tle sytuacji ogólnopolskiej **luka dochodowa ubogich w województwie małopolskim w 2018 r. była relatywnie niska** – przeciętnie miesięczne ekwiwalentne skorygowane dochody rozporządzalne gospodarstw domowych ubogich musiałyby wzrosnąć o 194 zł, aby osiągnąć poziom minimum egzystencji. W 2018 r. Małopolska była czwartym regionem o najniższej wartości wskaźnika luki dochodowej ubogich).
4. Odsetki osób skrajnie ubogich, tak w skali ogólnokrajowej, jak i w poszczególnych regionach, były w latach 2014-2018 bardzo niskie. **Odsetek osób skrajnie ubogich w województwie małopolskim w 2018 r.** był 2,5 razy niższy niż w skali ogólnopolskiej (0,5 proc.) i wyniósł **0,2 proc.** (co oznacza **6 800 skrajnie ubogich Małopolan**). Odsetek ten był znacznie niższy niż w skali ogólnopolskiej także w pozostałych latach objętych badaniem. W 2018 r. **skrajne ubóstwo w województwie małopolskim dotyczyło w zasadzie tylko utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania innych niż emerytura czy renta** (5,4 proc. skrajnie ubogich w tej grupie gospodarstw). Byli to głównie bezrobotni utrzymujący się z zasiłków i różnego rodzaju świadczeń (w szczególności udzielanych na podstawie ustawy o pomocy społecznej). Skrajne ubóstwo w województwie małopolskim w 2018 r. najczęściej występowało wśród **gospodarstw domowych z 2 dziećmi, rodzin wielodzietnych** (co najmniej 3 dzieci na utrzymaniu) i **gospodarstw domowych jednoosobowych**. **Największy zasięg skrajnego ubóstwa odnotowano w Tarnowie** (średniej wielkości miasto o liczbie mieszkańców 100-200 tys.). Także wartość luki dochodowej ubogich w tym mieście była w 2018 r. relatywnie, w porównaniu z innymi klasami miejscowości zamieszkania, bardzo wysoka i wynosiła 152% wartości minimum egzystencji. Odsetek ubogich i luka dochodowa ubogich były znacząco wyższe niż dla województwa małopolskiego ogółem **także w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców**.

Rekomendacje

Utrzymanie tendencji malejącej zasięgu ubóstwa w regionie, z jednoczesnym utrzymaniem pozycji Małopolski w grupie województw o niskiej stopie ubóstwa, szczególnie w kontekście spodziewanych skutków epidemii COVID-19, wymaga opracowania efektywnej strategii walki z ubóstwem.

Zważywszy, iż kluczowym czynnikiem wpływającym na ograniczanie zasięgu ubóstwa jest poziom i jakość zatrudnienia (spadek stopy bezrobocia wpływa na spadek stopy ubóstwa), rekomenduje się **kontynuację dotychczas realizowanych działań oraz podejmowanie nowych inicjatyw na rzecz ograniczania bezrobocia i poprawy jakości warunków pracy.**

Jednym z punktów wyjścia strategii walki z ubóstwem powinna być **identyfikacja tych grup gospodarstw domowych, które z jednej strony są najbardziej dotknięte ubóstwem, a z drugiej – wśród których ubóstwo jest najgłębsze.** Osoby te powinny zostać objęte wsparciem mającym na celu **trwałą poprawę ich sytuacji dochodowej, poprzez uzyskanie zatrudnienia** zapewniającego im prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie, bez uzależnienia od pomocy społecznej. Dla osób znajdujących się w sytuacji skrajnego ubóstwa, w okresie przejściowym niezbędne może okazać się bezpośrednie wsparcie finansowe lub inne rozwiązania pomocowe (np. dofinansowanie do kosztów użytkowania mieszkania, bony żywnościowe).

Co istotne, wszelkiego rodzaju programy, projekty i działania dotyczące wspierania aktywności zawodowej Małopolan powinny być prowadzone i **monitorowane ze względu na ich skuteczność** nie tylko w zakresie oddziaływania na poziom aktywności zawodowej, ale też **ze względu na ich jednoczesne przeciwdziałanie wykluczeniu z powodu ubóstwa** (czyli z uwzględnieniem wskaźników nie tylko dotyczących sytuacji zawodowej uczestników tych programów, ale w powiązaniu z ich sytuacją dochodową).

Spis treści

Rekomendacje/ Wytyczne dla regionalnej polityki rozwoju województwa małopolskiego w latach 2020-2027 na podstawie wyników ekspertyzy.....	3
Główne wyniki analiz.....	4
Rekomendacje.....	6
Rozdział 1. Wprowadzenie.....	8
Rozdział 2. Założenia analizy zmian w sferze ubóstwa.....	10
2.1. Definicja ubóstwa.....	10
2.2. Identyfikacja gospodarstw domowych ubogich.....	11
2.2.1. Mierniki poziomu zamożności gospodarstw domowych.....	11
2.2.2. Granice ubóstwa.....	13
2.3. Okres objęty analizą ubóstwa.....	18
2.4. Charakter danych w analizie zmian w sferze ubóstwa.....	18
2.5. Metoda oceny zjawiska ubóstwa.....	19
2.6. Zgodność rankingów województw ze względu na zasięg ubóstwa z rankingami ze względu na wielkość wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych.....	19
Rozdział 3. Analiza zasięgu i głębokości ubóstwa.....	20
3.1 Ubóstwo skrajne.....	20
3.2 Ubóstwo relatywne.....	23
Rozdział 4. Zmiany zasięgu i głębokości ubóstwa.....	26
Rozdział 5. Korelacja pomiędzy stopą ubóstwa a wybranymi wskaźnikami ekonomiczno-społecznymi...	29
Wnioski.....	32
Bibliografia.....	34
ZAŁĄCZNIKI.....	35
Z.1. Metody oceny zjawiska ubóstwa.....	35
Z.2. Zgodność rankingów województw ze względu na zasięg ubóstwa z rankingami województw ze względu na wielkość wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych.....	38
Z.3. TABELE.....	40

Rozdział 1. Wprowadzenie

Publikacje Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące zasięgu ubóstwa w Polsce i szereg innych analiz empirycznych dotyczących tego zjawiska, opartych na wynikach badania budżetów gospodarstw domowych GUS, **wskazują na wzrost zasięgu ubóstwa w latach 2018 i 2017** (GUS, 2019). Dotyczy to zarówno analiz zasięgu ubóstwa **w ujęciu absolutnym** (granice ubóstwa stanowi minimum egzystencji szacowane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych – IPiSS), jak i ubóstwa **w ujęciu relatywnym** (granica ubóstwa równa 50 proc. przeciętnych miesięcznych wydatków gospodarstw domowych).

Celem niniejszej ekspertyzy jest **weryfikacja powyższych wniosków w oparciu o dane z badań budżetów gospodarstw domowych GUS za lata 2014-2018⁴**.

W ramach ekspertyzy **dokonano identyfikacji ubogich gospodarstw domowych** w kolejnych latach okresu 2014-2018, zarówno w oparciu o absolutną, jak i relatywną granicę ubóstwa. Szczególną uwagę zwrócono przy tym na **założenia tej identyfikacji, które mają zasadniczy wpływ na uzyskiwane wyniki analizy zmian w sferze ubóstwa**.

Następnie **zostały oszacowane podstawowe wskaźniki ubóstwa** dla Polski oraz w układzie wojewódzkim za lata 2014-2018, w obu ujęciach pomiaru. Dodatkowo oszacowano wartości wskaźników ubóstwa dla województwa małopolskiego w 2018 r. w podstawowych przekrojach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych.

W kolejnym kroku dokonano **oceny zmian w sferze ubóstwa** w Polsce w układzie województw w latach 2014-2018.

Ostatnim etapem była **analiza zależności** pomiędzy rankingami województw ze względu na zasięg ubóstwa oraz ich rankingami ze względu na wartości wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych.

W odróżnieniu od wspomnianych na wstępie analiz opartych na wynikach badania budżetów gospodarstw domowych GUS, badania przeprowadzone na potrzeby sporządzenia niniejszej ekspertyzy wskazują na **poprawę pozycji Małopolski w rankingach województw uporządkowanych ze względu na wysokość stopy ubóstwa** – w zakresie ubóstwa skrajnego

⁴ W oparciu o dane z badania budżetów gospodarstw domowych uzyskane z Głównego Urzędu Statystycznego do projektu naukowo-badawczego „Wielowymiarowe wymiary ubóstwa i wykluczenia społecznego w Polsce” (umowa z 2019 roku). Jednocześnie GUS nie ponosi odpowiedzialności za wnioski zawarte w opracowaniu..

Małopolska była w 2018 r. trzecim regionem o najniższym zasięgu ubóstwa (w 2017 r. – miejsce 5.), a w zakresie ubóstwa relatywnego zajmowała w 2018 r. miejsce 8. (rok wcześniej – 10.).

Rozdział 2. Założenia analizy zmian w sferze ubóstwa

2.1. Definicja ubóstwa

Zdefiniowanie kategorii ubóstwa jest pierwszym i zarazem kluczowym krokiem na drodze jego pomiaru. Wybór konkretnej definicji ubóstwa ma podstawowe znaczenie dla uzyskiwanych wyników tego pomiaru (Hagennars, 1986). W zależności od tej definicji różne grupy społeczeństwa mogą zostać uznane za najbardziej zagrożone ubóstwem. Jednocześnie sposób zdefiniowania ubóstwa i metody jego pomiaru wpływają na sposób tworzenia programów, formułowanych przez politykę społeczną, nakierowanych na ograniczanie ubóstwa. W ekspertyzie przyjęto tzw. **ekonomiczną definicję ubóstwa**. Ubóstwem określamy sytuację, w której gospodarstwo domowe nie dysponuje wystarczającymi środkami finansowymi, łącznie w postaci dochodów bieżących oraz dochodów z poprzednich okresów, pozwalającymi na zaspokojenie jego podstawowych potrzeb na minimalnym, akceptowalnym w danym kraju poziomie. **Dla prawidłowej analizy ubóstwa niezwykle istotne jest operowanie nie tylko dochodami bieżącymi**, jak jest to stosowane w zdecydowanej większości analiz empirycznych dla Polski, **ale uwzględnianie całości środków finansowych jakimi dysponuje gospodarstwo domowe, czyli także dochodów z poprzednich okresów⁵**, gdyż gospodarstwo domowe zaspokaja swoje potrzeby wykorzystując wszystkie środki finansowe jakimi dysponuje, bez względu na to w jakim okresie je uzyskało.

⁵ Dane gospodarstwo bierze udział w badaniu budżetów gospodarstw domowych GUS tylko przez 1 miesiąc. Poziom dochodów gospodarstwa domowego w tym miesiącu z wielu powodów może znacząco odbiegać od poziomu jego dochodów w innych miesiącach (np. osoba pracująca z tego gospodarstwa zmienia pracę i ma jednomiesięczną przerwę w pracy - nie uzyskuje danych miesiącu wynagrodzenia, osoba uzyskuje wynagrodzenie dopiero po wykonaniu danego zadania itd.). Jeżeli taka osoba ma do dyspozycji znaczące oszczędności z poprzednich miesięcy to z punktu widzenia prowadzenia efektywnej polityki społecznej nie powinniśmy uznać jej za ubogą (może to być nawet osoba bardzo zamożna), gdyż bez żadnych problemów może ona (i jej gospodarstwo domowe) zaspokajać swoje podstawowe potrzeby na poziomie znacznie wyższym niż minimalnym. Działania zmniejszające do redukcji ubóstwa powinny koncentrować się tylko na gospodarstwach domowych będących w sferze ubóstwa przez dłuższy okres, ponieważ bez pomocy z zewnątrz nie są one same w stanie wyjść ze sfery ubóstwa. Natomiast gospodarstwa domowe, których dochody tylko w danym miesiącu są niewystarczające na zaspokojenie ich podstawowych potrzeb, takiej pomocy nie potrzebują.

2.2. Identyfikacja gospodarstw domowych ubogich

2.2.1. Mierniki poziomu zamożności gospodarstw domowych

Identyfikacja gospodarstw domowych dokonywana jest w oparciu o pewien krytyczny poziom dochodów albo wydatków gospodarstw domowych zwany **granica (linią) ubóstwa** (Panek, 2011, 2014). Dane gospodarstwo domowe uznawane jest za ubogie, gdy poziom jego dochodów albo wydatków jest niższy od przyjętej granicy ubóstwa. Obie miary poziomu zamożności gospodarstw domowych mają swoje wady i zalety. Do podstawowych wad dochodu jako miernika zamożności gospodarstw domowych, należy zaliczyć zjawisko zaniżania rzeczywistych dochodów przez gospodarstwa domowe, wynikające przede wszystkim z nieujawniania dochodów z tzw. szarej strefy gospodarczej oraz podleganie dochodu znacznie silniejszym niż konsumpcja wahaniom sezonowym, szczególnie w przypadku gospodarstw domowych rolników. Natomiast najważniejszym mankamentem kategorii konsumpcji jako miernika zamożności jest zaniżanie w deklaracjach gospodarstw domowych niektórych typów wydatków, w tym szczególnie wydatków na alkohol i wyroby tytoniowe. Decyzja, czy przy wyznaczaniu granicy ubóstwa opierać się na kategorii dochodu czy też kategorii wydatków (konsumpcji), w praktyce zależy przede wszystkim od jakości posiadanych danych (Szulc, 2014).

Badania budżetów gospodarstw domowych (wykorzystane przy przygotowaniu tej ekspertyzy) prowadzone są przez GUS metodą reprezentacyjną, opartą na próbie losowej, która daje możliwość uogólniania uzyskanych wyników z określonym błędem, na wszystkie prywatne gospodarstwa domowe w kraju (GUS, 2018). W badaniu budżetów gospodarstw stosowana jest metoda rotacji całkowitej, z miesięcznym okresem wymiany gospodarstw. Oznacza to, że **w każdym miesiącu w badaniu uczestniczą inne gospodarstwa domowe**. Gospodarstwo notuje w tym okresie swoje rozchody i przychody w specjalnych zeszytach, nazywanych książeczkami budżetowymi.

Sposób badania gospodarstw domowych powoduje, że dochody uzyskiwane przez gospodarstwa domowe w danym miesiącu (dochody bieżące) nie odzwierciedlają rzeczywistych możliwości zaspokojenie przez nie swoich potrzeb, gdyż nie uwzględniają one

oszczędności gospodarstw domowych z poprzednich okresów, które gospodarstwo domowe również może przeznaczyć na zaspokojenie swoich potrzeb. Co więcej gospodarstwa domowe o bardzo niskich dochodach w danym miesiącu, które posiadają oszczędności z poprzednich miesięcy, wykorzystują je na zaspokojenie swoich potrzeb w tym miesiącu. Podobną wadę posiadają wydatki poniesione przez gospodarstwo domowe w danym miesiącu. One również nie odzwierciedlają możliwości zaspokojenia swoich potrzeb przez gospodarstwo domowe, gdyż po poniesieniu wydatków w danym miesiącu gospodarstwo domowe może dysponować w dalszym ciągu środkami finansowymi – pozostałością dochodów z danego miesiąca – nie wydatkowanymi w danym miesiącu oraz oszczędnościami pochodzącymi z dochodów uzyskanych w poprzednich okresach, które także mogło przeznaczyć na sfinansowanie wydatków (lecz ich nie przeznaczyło bo nie miało takiej potrzeby). Tym samym **operowanie w analizach ubóstwa wydatkami albo dochodami z danego miesiąca może prowadzić** (i jak wskazują wyniki przedstawionej w następnych rozdziałach analizy empirycznej – prowadzi) **do błędnej identyfikacji gospodarstw domowych ubogich**. Za ubogie mogą być bowiem uznane gospodarstwa domowe, które posiadają wystarczające środki finansowe na zaspokojenie swoich podstawowych potrzeb na minimalnym, akceptowalnym poziomie, na co nie wskazują ani ich bieżące dochody, ani ich bieżące wydatki.

W ocenie autorów ekspertyzy odpowiednią kategorią dla analiz ubóstwa jest suma dwóch elementów, a mianowicie dochodu rozporządzalnego gospodarstwa w danym miesiącu oraz jego oszczędności z poprzednich miesięcy. Dochód rozporządzalny jest to suma bieżących dochodów gospodarstwa domowego z poszczególnych źródeł pomniejszona: o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych płacone przez płatnika w imieniu podatnika (od dochodów z pracy najemnej oraz od niektórych świadczeń z ubezpieczenia społecznego i pozostałych świadczeń społecznych), o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek, w tym przedstawicieli wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz o składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi dochody pieniężne i niepieniężne, w tym spożycie naturalne (towary i usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie bądź prowadzonej działalności gospodarczej na własny rachunek) oraz towary i usługi otrzymane nieodpłatnie.

Kategorię będącą sumą dochodu rozporządzalnego z danego miesiąca oraz oszczędności z poprzednich miesięcy będziemy nazywali **skorygowanym dochodem**

rozporządzalnym. Suma ta określa rzeczywiste możliwości zaspokojenia swoich potrzeb przez gospodarstwa domowe i koresponduje z przyjętą ekonomiczną definicją ubóstwa.

Badane populacje gospodarstw domowych składają się z gospodarstw domowych o różnej liczebności i składzie demograficznym, niejednorodnych pod względem potrzeb konsumpcyjnych. Tym samym, aby skorygowany dochód rozporządzalny prawidłowo spełniał funkcję miernika możliwości zaspokojenia potrzeb, porównywalnego dla gospodarstw domowych niejednorodnych pod względem potrzeb konsumpcyjnych, powinien on zostać skorygowany ze względu na poziom ich potrzeb. Korygowanie skorygowanego dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych odbywa się z wykorzystaniem tzw. **skali ekwiwalentności**. Skale ekwiwalentności są parametrami pozwalającymi na pomiar wpływu wielkości i charakterystyk demograficznych gospodarstw domowych na poziom ich potrzeb, a tym samym na różnice w wielkości skorygowanego dochodu rozporządzalnego niezbędnego do osiągnięcia tego samego poziomu zaspokojenia potrzeb przez te gospodarstwa domowe. **Skala ekwiwalentności dla gospodarstwa domowego danego typu mówi, ile razy należałoby zmniejszyć lub zwiększyć jego skorygowany dochód rozporządzalny, aby osiągnęło ono ten sam poziom zaspokojenia potrzeb, co gospodarstwo standardowe stanowiące punkt odniesienia porównań.** Najczęściej takim standardowym gospodarstwem domowym, o skali ekwiwalentności równej 1, jest gospodarstwo jednoosobowe.

W ekspertyzie zastosowano oryginalną skalę ekwiwalentności OECD (Panek, 2011). Dla pierwszej osoby dorosłej w gospodarstwie przyjmuje ona wartość 1, co oznacza, że **gospodarstwem standardowym, stanowiącym punkt odniesienia, jest gospodarstwo domowe jednoosobowe.** Każdej następnej osobie dorosłej w gospodarstwie domowym przypisuje się wartość równą 0,7, a każdemu dziecku 0,5. Wartości oryginalnych skal OECD są odpowiednie dla krajów o zbliżonym poziomie rozwoju do współczesnej Polski.

2.2.2. Granice ubóstwa

Sposób wyznaczania granicy ubóstwa zależy od tego, jak określimy poziom zaspokajania potrzeb podstawowych w sposób uznany za pożądany, czyli od sposobu pojmowania ubóstwa. **Ubóstwo można pojmować w sposób absolutny lub względny** (Panek, 2011, 2014).

Kategoria ubóstwa w ujęciu absolutnym opiera się na pojęciu stopnia zaspokojenia potrzeb, zdefiniowanych w konkretnych kategoriach ilościowych i wartościowych. Jednostki (osoby, rodziny, gospodarstwa domowe) określane są jako ubogie, kiedy ich potrzeby nie są zaspokojone w sposób wystarczający. Poziom zaspokojenia ich potrzeb nie jest przy tym odnoszony do poziomu zaspokojenia potrzeb innych członków społeczeństwa. Problem ubóstwa według zwolenników podejścia absolutnego zostaje rozwiązany, gdy wszystkim członkom społeczeństwa zostanie zapewniona możliwość zaspokajania ich podstawowych potrzeb w sposób uznany za wystarczający. Ubóstwo w sensie absolutnym może tym samym zniknąć poprzez wzrost ekonomiczny. Należy jednakże zauważyć, że nawet podejście absolutne zawsze nosi w sobie pewną dozę relatywizmu. Ustalenie zbioru potrzeb objętego kategorią ubóstwa oraz minimalnego poziomu ich zaspokojenia zależy zawsze od poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju, dla którego analiza jest przeprowadzana. Funkcjonująca w Polsce definicja ubóstwa w ujęciu absolutnym wiąże się przede wszystkim z kategorią **minimum egzystencji**, szacowaną przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (Deniszczuk, Sajkiewicz, 1996; Deniszczuk, Kurowski, Styrac, 2006).

Kategoria ubóstwa w ujęciu względnym (relatywnym) opiera się na odniesieniu poziomu zaspokojenia potrzeb jednostek (osób, rodzin, gospodarstw domowych) do poziomu ich zaspokojenia przez innych członków społeczeństwa (Panek, 2011). Ubóstwo jest tutaj utożsamiane z nadmiernymi rozpiętościami w poziomie zaspokojenia potrzeb w społeczeństwie. Ubóstwo w tym sensie nie może zostać w praktyce całkowicie wyeliminowane, lecz tylko zmniejszone poprzez zmniejszenie nierówności w poziomie zaspokojenia potrzeb. Krytycy podejścia relatywnego słusznie wskazują, że nie pozwala ono na ustalenie stałego punktu odniesienia dla porównań zmian ubóstwa w czasie i w przestrzeni, a tym samym utrudnia ocenę efektywności polityk nakierowanych na walkę z ubóstwem. Ponadto uzyskanie w ujęciu relatywnym oceny wskazującej, że nastąpił spadek odsetka ubogich (wzrost poziomu zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych ubogich) może być wynikiem nie tyle faktycznego spadku tego odsetka (spadku poziomu zaspokojenia potrzeb ubogich), ile zmniejszenia się nierówności w poziomie zaspokojenia podstawowych potrzeb w badanej populacji (Veitt-Wilson, 1996).

Jak widać, zasięg ubóstwa i struktura populacji ubogiej są w znacznym stopniu determinowane sposobem pojmowania (definiowania) ubóstwa.

W niniejszej ekspertyzie zastosowano granice ubóstwa zarówno o charakterze obiektywnym, jak i o charakterze relatywnym. Pierwszą z nich było **urealnione, odpowiednimi wskaźnikami cen towarów i usług konsumpcyjnych, minimum egzystencji** dla 2018 r. obliczone przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla jednoosobowego gospodarstwa emeryckiego – wyniosło ono **560 zł**.⁶ Minimum egzystencji to taki poziom dochodów (u nas sumy dochodów rozporządzalnych w danym miesiącu i oszczędności z poprzednich miesięcy), który zapewnia utrzymanie człowieka przy życiu, w stanie zdrowia i zdolności do pracy. Poniżej tego poziomu występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psycho-fizycznego człowieka. Jeżeli skorygowany dochód rozporządzalny jednostki (gospodarstwa domowego) nie wystarcza na konsumpcję określoną standardem minimum egzystencji to oznacza, że nie może on zapewnić trwałości życia, zachowania zdrowia i tym bardziej zdolności do pracy (Deniszczuk, Sajkiewicz, 1996; Deniszczuk, Kurowski, Styrc, 2006).

W koszyku towarów i usług objętych minimum egzystencji uwzględniane są ich asortymenty o cenach z reguły niższych od przeciętnych. Autorzy wyceny minimum egzystencji zakładają, że gospodarstwa domowe żyjące na poziomie minimum egzystencji dysponując ograniczonymi dochodami są zmuszone poszukiwać tańszych asortymentów oraz tańszych źródeł zakupów. Jednocześnie jednak przyjmują przy wycenie koszyka minimum egzystencji pewne teoretyczne założenia, które rozmiągają się z faktyczną strukturą konsumpcji najuboższej grupy gospodarstw domowych. Między innymi w przypadku wydatków na żywność przyjmują zakup przez gospodarstwa konkretnych artykułów żywnościowych tak aby ich spożycie zapewniało spełnienie norm żywnościowych zapewniających ilość energii oraz składników odżywczych niezbędnych człowiekowi do życia i zachowania zdrowia. Oczywiście gospodarstwa domowe w praktyce zakupują inne niż założone w minimum egzystencji artykuły żywnościowe. Innym założeniem, często mijającym się z rzeczywistością, jest przyjęcie że gospodarstwa domowe żyjące na poziomie minimum egzystencji zajmują samodzielne mieszkania w domach komunalnych. Zawartość koszyka ilościowego jest następnie wyceniana w formie wartościowej, określając wartość minimum egzystencji. **Oszacowana przez IPISS według tych założeń wartość minimum egzystencji powoduje, że ustalona w jego ramach czysto teoretyczna struktura wydatków** (udział grup wydatkowych

⁶ Urealnione minimum egzystencji jednoosobowego gospodarstwa domowego emeryckiego dla kolejnych lat objętych badaniem wyniosło odpowiednio: 2017 r. – 548,4 zł, 2016 r. – 531 zł, 2015 r. – 534,2 zł i 2014 r. – 537 zł. Natomiast minimum egzystencji IPISS wyniosło odpowiednio w tych latach: 544,0 zł, 527,3 zł, 518,0 zł i 515,4 zł.

w wydatkach ogółem objętych minimum egzystencji) **znacznie różni się od faktycznej struktury wydatków najuboższych gospodarstw domowych** objętych badaniem ich budżetów przez GUS (tab. 1A, 1B i 1C). Przykładowo faktyczny udział wydatków na żywność najuboższych grup gospodarstw domowych (odpowiednio 10 proc. i 5 proc. najuboższych gospodarstw domowych) w wydatkach ogółem objętych minimum egzystencji wynosił w latach 2014-2018 prawie 50 proc. (tab. 1A i 1B), a nie jak w teoretycznej strukturze minimum egzystencji IPISS poniżej 35 proc. **Ponadto IPISS urealnia z roku na rok minimum egzystencji niezgodnie z faktycznymi zmianami kosztów utrzymania ubogich gospodarstw domowych.** Indeksy cen detalicznych służące do urealniania przez IPISS poszczególnych elementów (grup wydatków) minimum egzystencji są konstruowane w oparciu o zmiany cen towarów i usług wybranych arbitralnie przez zespół IPISS z listy reprezentantów stosowanych przez GUS w badaniach zmian cen detalicznych (nie wiadomo ponadto, które dobra wybrane przez IPISS są reprezentantami poszczególnych grup wydatków wchodzących w skład minimum egzystencji). Powoduje to znaczące **przeszacowanie rzeczywistej skali wzrostu wartości indeksów cen detalicznych dla grup wydatków objętych minimum** (tab. 1A, 1B i 1C). W efekcie wzrost cen detalicznych w ramach minimum egzystencji wyniósł w roku 2018 w stosunku do roku 2014 według IPISS 8,7 proc., podczas gdy w rzeczywistości wyniósł on 4,3 proc. Powoduje to, że **wartości minimum egzystencji IPISS dla lat 2014-2017 są znacząco niedoszacowane, co przekłada się na niższy zasięg skrajnego ubóstwa w tych latach niż miało to faktycznie miejsce** (por. rozdział 3). Stąd też **przyjęcie w ekspertyzie dla lat 2015-2017 minimum egzystencji IPISS urealnionego faktycznymi wskaźnikami cen detalicznych towarów i usług, a nie teoretycznymi wskaźnikami IPISS⁷.**

⁷ Według IPISS granica ubóstwa (minimum egzystencji dla jednoosobowego gospodarstwa domowego emeryckiego) w 2018 r. wyniosła 560 zł, a w 2014 r. 515,43 zł. Tym samym IPISS oszacował, że koszty utrzymania skrajnie ubogich gospodarstw (odpowiadający im indeks cen detalicznych) wzrosły w 2018 r. w stosunku do 2014 r. o $560/515,43=1,0865$ razy, czyli o 8,65 proc. Natomiast w rzeczywistości koszty utrzymania gospodarstw ubogich wzrosły o 4,3 proc. Gdy urealnimy granicę skrajnego ubóstwa (minimum egzystencji) z 2015 r., tzn. skorygujemy granicę skrajnego ubóstwa z 2018 r. (która stanowi punkt wyjścia do porównań zmian ubóstwa w czasie) odpowiednim indeksem cen konsumpcyjnych, to wyniesie ona 534,2 zł. Natomiast przyjmując jako granicę skrajnego ubóstwa w 2015 r. minimum egzystencji IPISS otrzymujemy wartość tej granicy równą 518 zł. Granica skrajnego ubóstwa w 2018 r. według IPISS jest tym samym niedoszacowana (mniejsza) od faktycznej granicy tego ubóstwa w 2015 r. ($518 < 534,2$). W konsekwencji odsetek gospodarstw domowych osiągających dochody (u nas skorygowany dochód rozporządzalny) niższe niż 518 zł jest oczywiście mniejszy niż odsetek gospodarstw domowych osiągających dochody niższe niż 534,2 zł. Innymi słowy **stosowanie w porównaniach zmian zasięgu ubóstwa w kolejnych latach granicy skrajnego ubóstwa w oparciu o minimum egzystencji wg IPISS powoduje niedoszacowanie wartości granicy ubóstwa, a tym samym niedoszacowanie odsetka ubogich.**

Wskaźniki cen detalicznych zastosowane w ekspertyzie zostały oszacowane w oparciu o strukturę wydatków objętych minimum egzystencji jednoosobowych gospodarstw domowych emeryckich należących do najniższej grupy decylowej rozkładu skorygowanych ekwiwalentnych dochodów rozporządzalnych (10 proc. najuboższych gospodarstw domowych z tej grupy) oraz odpowiednie częściowe indeksy cen towarów i usług konsumpcyjnych oszacowane przez GUS na podstawie badań zmian cen detalicznych towarów i usług konsumpcyjnych (tab. 1A). Linię ubóstwa dla pozostałych lat objętych badaniem stanowiła jej wartość z 2018 r. urealniona odpowiednimi wskaźnikami cen towarów i usług konsumpcyjnych. Dla wszystkich pozostałych typów gospodarstw domowych linię ubóstwa obliczono jako iloczyn skorygowanego minimum egzystencji i odpowiadającej im skali ekwiwalentności. **Ze względu na sposób definicji minimum egzystencji należy traktować tę granicę ubóstwa jako granicę skrajnego ubóstwa.**

Dru ga z granic ubóstwa zastosowana w analizie miała charakter relatywny. Przyjęto ją na poziomie **60% mediany rozkładu skorygowanego ekwiwalentnego dochodu rozporządzalnego dla 2018 r.**⁸ Operowanie w badaniach ubóstwa jako granicą ubóstwa stałą częścią średniej arytmetycznej rozkładu dochodów/wydatków jest niewłaściwe gdyż średnia arytmetyczna jest wrażliwa na wartości odstające. Linię ubóstwa dla kolejnych lat objętych badaniem stanowiła jej wartość z 2018 r. urealniona odpowiednimi wskaźnikami cen towarów i usług konsumpcyjnych dla całej populacji gospodarstw domowych gdyż analizie poddawany jest rozkład skorygowanych dochodów rozporządzalnych całej tej populacji. Dla wszystkich pozostałych typów gospodarstw domowych linię ubóstwa obliczono jako iloczyn skorygowanego minimum egzystencji i odpowiadającej im skali ekwiwalentności. Przyjęcie jako punktu odniesienia analiz ubóstwa wartości granic ubóstwa z 2018 r. pozwoliło zarówno na prawidłową analizę ubóstwa w ostatnim roku badania jak i na analizę jego zmian w badanych latach.

⁸ Jest to powszechnie przyjmowana wartość relatywnej granicy ubóstwa (np. w analizach Eurostatu). **Urealniana relatywna granica ubóstwa** wyniosła dla kolejnych lat odpowiednio: 2018 r. – 1362 zł, 2017 r. – 1334 zł, 2016 r. – 1299 zł, 2015 r. – 1299 zł i 2014 r. – 1306 zł. Natomiast zmienna relatywna granica ubóstwa (czyli w ujęciu nominalnym) wyniosła w tych latach odpowiednio: 2018 r. – 1362 zł, 2017 r. – 1280 zł, 2016 r. – 1176 zł, 2015 r. – 1094 zł i 2014 r. – 1052 zł.

2.3. Okres objęty analizą ubóstwa

Analiza ubóstwa może dotyczyć wyłącznie wybranego okresu (np. roku 2018) albo też koncentrować się na zmianach w sferze ubóstwa w dłuższym okresie (np. lat 2014-2018). W pierwszym przypadku stosujemy granicę ubóstwa wyznaczoną dla danego roku. Gdy analiza dotyczy kilku lat dla prawidłowej oceny zmian w sferze ubóstwa **konieczne jest przyjęcie stałej granicy ubóstwa dla wszystkich porównywanych lat**. W sytuacji gdy przyjmujemy różne granice ubóstwa dla kolejnych lat otrzymujemy błędną ocenę zmian w sferze ubóstwa, gdyż porównujemy poziom zamożności różnych podpopulacji gospodarstw domowych (o różnym poziomie zamożności). Stosowanie jako granicy skrajnego ubóstwa w kolejnych latach okresu 2014-2018 minimum egzystencji obliczanego przez IPISS zamiast urealnianego powoduje, jak już wspomniano, znaczne niedoszacowanie wartości granicy ubóstwa, a tym samym znaczące niedoszacowanie odsetka ubogich. Natomiast operowanie dla każdego roku relatywnymi granicami ubóstwa liczonymi jako 60 proc. mediany rozkładu skorygowanego dochodu rozporządzalnego, w praktyce sprowadza się do analiz zmian nierówności rozkładu tej kategorii dochodu, a nie zmian w sferze ubóstwa.

2.4. Charakter danych w analizie zmian w sferze ubóstwa

Drugim niezbędnym warunkiem, obok stałej granicy ubóstwa dla wszystkich badanych lat, uzyskania prawidłowych ocen zmian w sferze ubóstwa jest **porównywanie tych zmian dla tej samej populacji gospodarstw domowych**, czyli operowanie **danymi panelowymi** (Panek, 2011). Wyniki badań budżetów gospodarstw domowych GUS dają takie możliwości, chociaż z niewiadomych przyczyn nie są one wykorzystywane przez badaczy ubóstwa w Polsce. Możliwości te wynikają z faktu, że połowa próby gospodarstw domowych uczestniczy w badaniu ich budżetów przez kolejne dwa lata. Tym samym prawidłowa ocena zmian w sferze ubóstwa w dwóch kolejnych sąsiadujących ze sobą latach powinna opierać się na odpowiedniej próbie panelowej. Natomiast poprzez nawiązania łańcuchowe uzyskujemy możliwości oceny zmian w sferze ubóstwa pomiędzy dowolnymi dwoma latami z badanego okresu 2014-2018. Korzystanie w analizach ubóstwa z danych przekrojowych jest prawidłowe wyłącznie wtedy, gdy prowadzimy analizy dla jednego okresu, np. dla jednego roku. Gdy

korzystamy z danych przekrojowych dla analiz zmian w sferze ubóstwa, np. na przestrzeni kilku lat, uzyskane oceny tych zmian mogą wynikać nie z rzeczywistych zmian w sferze ubóstwa, lecz być efektem porównywania w poszczególnych latach różnych grup gospodarstw domowych, które mogą się charakteryzować zasadniczo różnym poziomem zamożności. W ekspertyzie dla oceny zmian w sferze ubóstwa w latach 2014-2018, aby ocenić wpływ na te oceny porównywania poziomu zamożności różnych grup gospodarstw domowych (zastosowanie danych przekrojowych), dokonano analizy zmian w sferze ubóstwa zarówno na podstawie danych panelowych, jak i danych przekrojowych.

2.5. Metoda oceny zjawiska ubóstwa

Najszerze zastosowanie w ocenach zjawiska ubóstwa mają **agregatywne indeksy ubóstwa** (Haughton, Khandker, 2009; Panek, 2011). Są to formuły statystyczne agregujące indywidualne mierniki ubóstwa (dotyczące pojedynczych gospodarstw domowych czy też osób) umożliwiające oceny tego zjawiska w skali kraju, w przekrojach terytorialnych czy też dla grup typologicznych gospodarstw domowych (osób). Ze względu na fakt, że nie istnieje jedna uniwersalna formuła w tym zakresie, w badaniach stosuje się różne formuły indeksów agregatowych dostarczających informacji o różnych aspektach ubóstwa. Indeksy ubóstwa koncentrują się na trzech jego aspektach, a mianowicie **zasięgu, głębokości i intensywności** (szczegóły metodologiczne znajdują się w Załączniku nr 1).

2.6. Zgodność rankingów województw ze względu na zasięg ubóstwa z rankingami ze względu na wielkość wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych

W analizie zgodności rankingów województw ze względu na zasięg ubóstwa z rankingami ze względu na wartość wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych uwzględniono wybrane wskaźniki ekonomiczne (szczegóły: Załącznik 1 oraz por. tab. 5A–5H). Analiza powiązania sytuacji ekonomicznej z zasięgiem ubóstwa na poziomie regionalnym jest uzupełnieniem oceny skali i znaczenia ubóstwa dla rekomendacji w zakresie polityki społecznej regionu.

Rozdział 3. Analiza zasięgu i głębokości ubóstwa

3.1 Ubóstwo skrajne

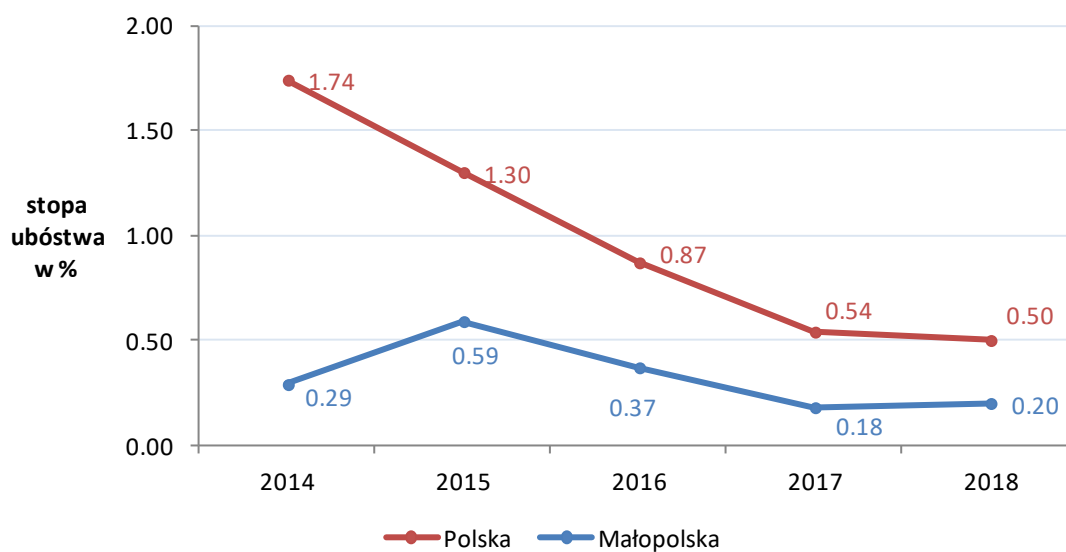
Skrajne ubóstwo w Polsce w 2018 r., podobnie zresztą jak w poprzednich latach objętych badaniem, miało charakter marginalny – **tylko około 0,5 proc. osób (przez osoby rozumiemy w dalszej części ekspertyzy osoby ekwiwalentne) było skrajnie ubogich** (tab. 2A). Podawany np. w raporcie „Poverty Watch 2019” procent osób ubogich w Polsce w 2018 r. równy 4,7, a w 2017 r. równy 6,6, przy jednoczesnym wskazaniu jego wzrostu w stosunku do poprzednich lat, jest nie tylko nieprawdziwy, ale też przeczy zdrowemu rozsądkowi (szerzej o tym w rozdziale dotyczącym zmian w sferze ubóstwa) i wynika wyłącznie z przyjęcia błędnych założeń metodycznych w tych badaniach. Przy ciągłym realnym wzroście minimalnych wynagrodzeń i minimalnej emerytury, wzroście płac realnych oraz świadczeniach 500+, które trafiają do rodzin wielodzietnych najbardziej zagrożonych ubóstwem, sytuacja taka nie może mieć miejsca.

Odsetek osób skrajnie ubogich w województwie małopolskim w 2018 r. **był 2,5 razy niższy niż w skali ogólnopolskiej i wyniósł 0,2 proc.**⁹ Odsetek ten był znacznie niższy niż w skali ogólnopolskiej także w pozostałych latach objętych badaniem (tab. 2A i wykres 1). Jednocześnie województwo małopolskie znajdowało się w tym roku na 3. miejscu w rankingu województw ze względu na rosnącą¹⁰ stopę ubóstwa (czyli było w grupie województw o najmniejszym odsetku osób skrajnie ubogich). Co więcej jego pozycja w tym rankingu w stosunku do lat 2015-2017 uległa poprawie (tab. 2A).

⁹ Do wyników analiz skrajnego ubóstwa w układzie wojewódzkim należy podchodzić bardzo **ostrożnie ze względu na bardzo małe liczebności gospodarstw domowych skrajnie ubogich i duże błędy szacunku agregatowych indeksów ubóstwa**. Jednocześnie **zerowe wartości stopy ubóstwa w niektórych województwach nie oznaczają, że w tych województwach nie ma ubogich gospodarstw domowych** lecz są tak nieliczne, że nie znalazły się w wylosowanej do badania próbie (tab. 2A).

¹⁰ Ranking ze względu na stopę ubóstwa, został skonstruowany ze względu na rosnące wartości wskaźników – im **niższa wartość wskaźnika** (świadcząca o sytuacji korzystnej), tym **wyższe miejsce** w rankingu.

Wykres 1. Wskaźnik zasięgu skrajnego ubóstwa w latach 2014-2018 - Małopolska na tle kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zastosowanie w analizie granic ubóstwa wg IPiSS, których wartości są niedoszacowane dla lat 2014-2017, wskazuje na znacznie mniejsze odsetki ubogich w województwie małopolskim niż w Polsce ogółem (tab. 2B). Jednocześnie województwo małopolskie zajmuje we wszystkich analizowanych latach, tak jak w przypadku zastosowania jako granicy ubóstwa urealnionego minimum egzystencji z 2018 r., wysokie miejsce w rankingu województw uporządkowanych ze względu na rosnący zasięg ubóstwa – czyli znajduje się w **grupie województw o najniższej stopie ubóstwa**.

Przy bardzo niskim odsetku ubogich w Polsce w 2018 r. zwraca uwagę bardzo duża wartość indeksu **luki dochodowej** (tab. 2A). Przeciętny ekwiwalentny skorygowany dochód rozporządzalny, będący miernikiem możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb jednostek na minimalnym akceptowalnym poziomie (tutaj zgodnie z minimum egzystencji), ekwiwalentnych osób ubogich, był o 124 proc. niższy niż minimum egzystencji wynoszącego 560 zł. Oznacza to, że **osoby skrajnie ubogie miały ujemny bilans środków finansowych, którymi dysponowały w badanym miesiącu** (dług zamiast środków pieniężnych do dyspozycji w danych miesiącu badania) **wynoszący przeciętnie 994 zł**. Tym samym, mimo iż odsetek osób skrajnie ubogich w Polsce w 2018 r. był bardzo niski, należy zauważyć, iż osoby te znajdowały się w dramatycznej sytuacji finansowej. **Na tle sytuacji ogólnopolskiej luka dochodowa ubogich w województwie małopolskim w 2018 r. była relatywnie niska** – przeciętne miesięczne ekwiwalentne skorygowane dochody rozporządzalne gospodarstw domowych ubogich

musiałyby wzrosnąć o **194 zł**, aby osiągnąć poziom minimum egzystencji. W rankingu województw ze względu na wysokość luki dochodowej ubogich¹¹ Małopolska w 2018 r. była czwartym regionem o najniższej wartości wskaźnika (w 2015 r. – pierwszym, w latach 2016 i 2017 – trzecim).

Luka dochodowa przy absolutnej granicy ubóstwa wyniosła w skali ogólnopolskiej w 2018 r. 3,46 zł, natomiast luka dochodowa w województwie małopolskim osiągnęła w 2018 r. wartość 0,39 zł.

Opracowanie efektywnej strategii walki z ubóstwem wymaga identyfikacji grup gospodarstw domowych najszerzej nim dotkniętych. **Skrajne ubóstwo w województwie małopolskim dotyka w zasadzie tylko utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania innych niż emerytura czy renta** (5,4 proc. skrajnie ubogich w tej grupie gospodarstw, tab. 4A). Ponadto niewielkie odsetki osób będących członkami gospodarstw domowych skrajnie ubogich obserwujemy w grupach gospodarstw rencistów i rolników (odpowiednio 0,46 proc. i 0,27 proc. ubogich w tych grupach), z tym że w przypadku ostatniej grupy gospodarstw może to wynikać z sezonowości ich dochodów. W tych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych występuje także relatywnie wysoki poziom luki dochodowej ubogich (tab. 4A).

Skrajne ubóstwo w województwie małopolskim w 2018 r. najczęściej występowało wśród gospodarstw domowych małżeństw z 2 dzieci, małżeństw wielodzietnych (z co najmniej 3 dzieci na utrzymaniu) **i gospodarstw domowych jednoosobowych**. Odpowiednio 0,77 proc., 0,69 proc. i 0,42 proc. osób w tych grupach osób było skrajnie ubogimi (tab. 4B). Natomiast **luka dochodowa ubogich była najwyższa w gospodarstwach domowych małżeństw bez dzieci** (tab. 4B).

Zasięg skrajnego ubóstwa był największy w gospodarstwach domowych zamieszkujących **Tarnów**, czyli średniej wielkości miasto o liczbie mieszkańców 100-200 tys. (tab. 4C). Także wartość luki dochodowej ubogich w tym mieście była w 2018 r. relatywnie, w porównaniu z innymi klasami miejscowości zamieszkania, bardzo wysoka i wynosiła 152% wartości minimum egzystencji. Odsetek ubogich i luka dochodowa ubogich były znacząco wyższe niż dla województwa małopolskiego ogółem również **w miastach poniżej 20 tys.**

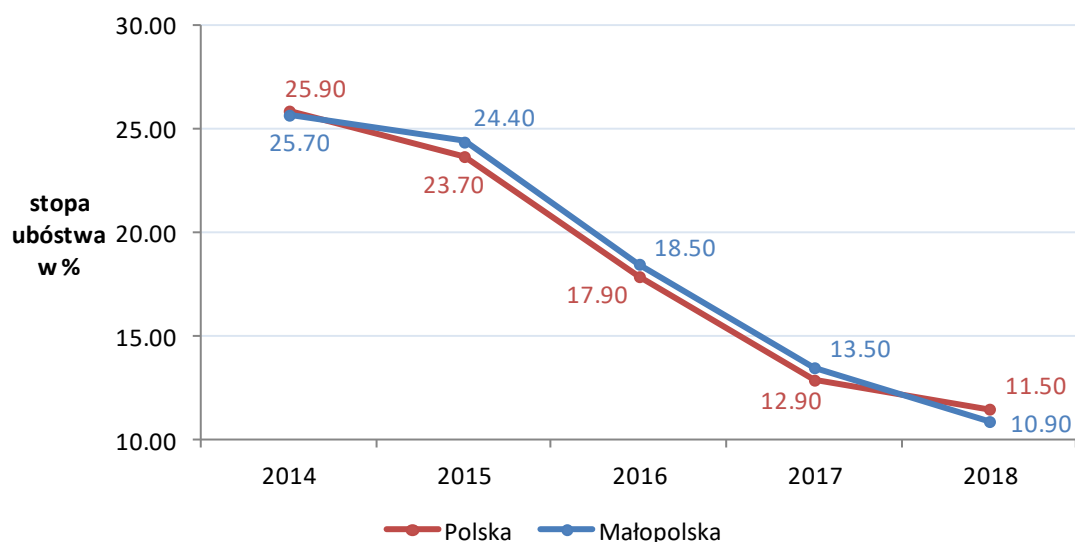
¹¹ Ranking został skonstruowany ze względu na rosnące wartości wskaźników – im niższa wartość wskaźnika (świadcząca o sytuacji korzystnej), tym **wyższe miejsce** w rankingu.

mieszkańców, ale kształtowały się one na niskim absolutnym poziomie (odpowiednio 0,48 proc. i 4 proc.).

3.2 Ubóstwo relatywne

Zasięg ubóstwa w Polsce w ujęciu relatywnym w 2018 r. był wielokrotnie wyższy niż w ujęciu absolutnym – ubodzy stanowili **11,5 proc. ludności** (tab. 4C). Wynika to oczywiście z o wiele wyższej wartości relatywnej granicy ubóstwa niż granicy absolutnej – w 2018 r. wyniosła ona 1 362 zł przy wartości 560 zł minimum egzystencji dla jednoosobowego gospodarstwa domowego emerytów. **Odsetek ubogich w ujęciu relatywnym w województwie małopolskim w 2018 r. wyniósł 10,9 proc., czyli był niższy od średniej ogólnopolskiej.** Dało to Małopolsce 8. miejsce w rankingu województw uporządkowanych ze względu na rosnący¹² odsetek ubogich (tab. 4C i wykres 2). Należy zwrócić przy tym uwagę, że w latach 2015-2017 stopa ubóstwa w ujęciu relatywnym była w województwie małopolskim wyższa niż ogólnokrajowa stopa ubóstwa. Należy jednak podkreślić, że różnica w zasięgu ubóstwa pomiędzy województwem małopolskim i województwami znajdującymi się bezpośrednio wyżej w tym rankingu jest niewielka.

Wykres 2. Wskaźnik zasięgu relatywnego ubóstwa w latach 2014-2018 - Małopolska na tle kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

¹² Im niższa wartość wskaźnika (świadcząca o sytuacji korzystnej), tym wyższe miejsce w rankingu.

Luka dochodowa ubogich w ujęciu relatywnym w Polsce w 2018 r. była znacząco mniejsza niż w ujęciu absolutnym i wynosiła 22,4 proc., co stanowiło 305 zł – jest to także efektem wyższej wartości granicy ubóstwa. **Luka dochodowa ubogich w województwie małopolskim w 2018 r. była niższa niż w skali ogólnokrajowej i wyniosła 18,1 proc.** Dało to województwu małopolskiemu 9. miejsce w rankingu województw ze względu na wysokość luki dochodowej. Jego pozycja w rankingu w 2018 r. była przy tym znacznie niższa (gorsza) niż w latach 2014-2016. Ze względu jednak na relatywnie niskie wartości luki dochodowej ubogich we wszystkich województwach nie jest to powodem do niepokoju.

Luka dochodowa w ujęciu relatywnym wyniosła dla Polski w 2018 r. 35,04 zł. **W województwie małopolskim luka ta wyniosła 26,88 zł.**

Zdecydowanie **najwyższy odsetek osób ubogich w ujęciu relatywnym** w województwie małopolskim obserwujemy w 2018 r. **w grupach gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł innych niż emerytura i renta oraz rencistów** (odpowiednio 31,5 proc. oraz 29,9 proc., tab. 4D). Także odsetek ubogich w grupie gospodarstw domowych rolników był znacznie wyższy niż przeciętna wojewódzka (37,5 proc.), ale na wielkość tę wpłynęła niewątpliwie sezonowość ich dochodów. W wymienionych grupach gospodarstw domowych odnotowano także najwyższe wielkości luk dochodowych ubogich (odpowiednio 33,3 proc., 25,4 proc. i 22,5 proc.), co oznacza, że przeciętne miesięczne ekwiwalentne skorygowane dochody rozporządzielne gospodarstw domowych ubogich musiałyby wzrosnąć w tych grupach społeczno-ekonomicznych odpowiednio o 454 zł, 346 zł i 207 zł, aby osiągnąć wartość relatywnej granicy ubóstwa.

Zasięg ubóstwa w ujęciu relatywnym był zdecydowanie największy w grupie **gospodarstw domowych małżeństw z 3 i więcej dzieci**. W tej grupie gospodarstw ubogich było aż 15,9 proc. osób (tab. 4E). Także luka dochodowa ubogich była w tej grupie gospodarstw relatywnie najwyższa, chociaż kształtowała się na stosunkowo niskim poziomie (32,9 proc. granicy ubóstwa, tab. 4E).

Zasięg ubóstwa relatywnego był najwyższy w województwie małopolskim w 2018 r. na wsi oraz w najmniejszych miastach, poniżej 20 tys. mieszkańców (odpowiednio 16,6 proc. i 9,5 proc. ubogich, tab. 4F). Wielkość luki dochodowej ubogich kształtowała się we wszystkich klasach miejscowości zamieszkania na podobnym poziomie, przy czym największa była w Tarnowie (37,1 proc. czyli 505 zł).

Przyjmując jako zmienną w latach relatywną granicę ubóstwa (ustalając ją niezależnie na podstawie rozkładów dochodów w poszczególnych latach) **otrzymaliśmy znacznie większe odsetki ubogich w Polsce w latach 2014-2017 niż przy stałej, urealnionej granicy ubóstwa** (tab. 2C i 2D). Różnice te spadały oczywiście z roku na rok ze względu na coraz mniejsze różnice w wartościach relatywnych granic ubóstwa – stałej i zmiennej. **Różnice te wynikają ze zmian nierówności dochodowych w badanych latach.** Zasięg ubóstwa w województwie małopolskim, przy granicach relatywnych zmiennych w czasie, był wyższy w badanym okresie niż w skali ogólnopolskiej w latach 2016-2017 – czyli podobnie jak przy stałej relatywnej granicy ubóstwa. Także miejsca województwa małopolskiego w rankingu województw ze względu na wartość stopy ubóstwa są podobne w badanych latach przy stałych i przy zmiennych relatywnych granicach ubóstwa.

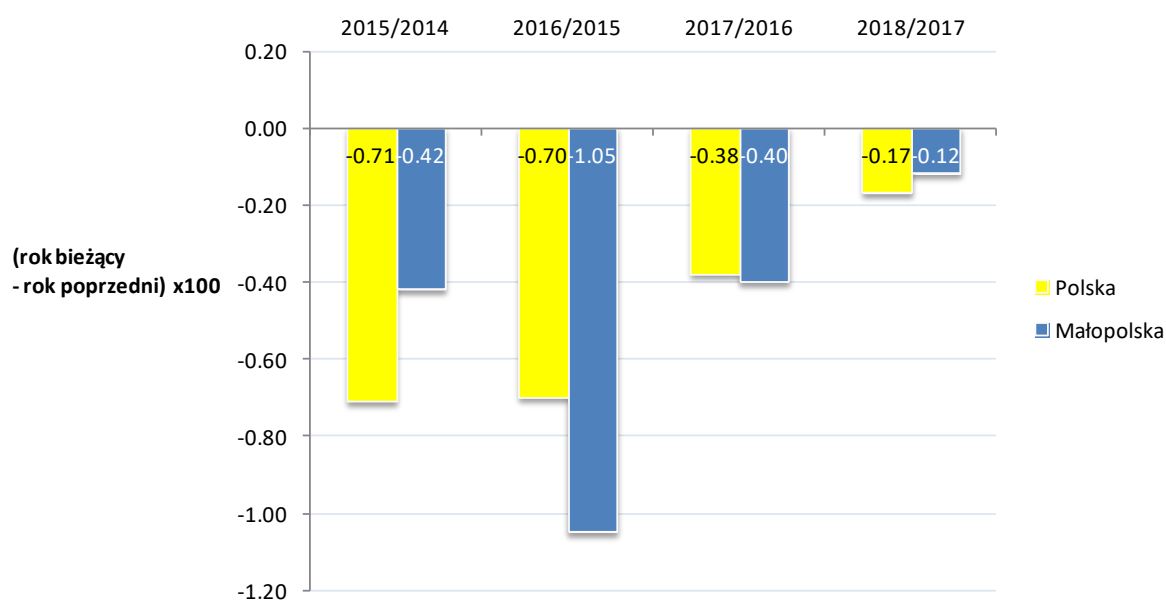
Wartości luk dochodowych ubogich w ujęciu relatywnym kształtują się na podobnych poziomach przy stałej granicy ubóstwa i przy zmiennych granicach ubóstwa.

Rozdział 4. Zmiany zasięgu i głębokości ubóstwa

Zasięg skrajnego ubóstwa w Polsce w okresie 2014-2018 ulegał we wszystkich kolejnych latach badania redukcji (tab. 3C). Jednocześnie tempo tego spadku z roku na rok zmniejszało się, od 0,71 punktów procentowych w 2015 r. w stosunku do 2014 r., do 0,17 punktów procentowych w 2018 r. w stosunku do 2017 r. Zmniejszanie się tego tempa spadku jest wynikiem dokonywania się go z coraz niższego poziomu stopy ubóstwa. Ponadto najniższy spadek stopy ubóstwa w 2018 r. w stosunku do 2017 r. w całym badanym okresie najprawdopodobniej jest także wynikiem tego, że w 2018 r. na wzrost poziomu zamożności najuboższych gospodarstw domowych nie oddziaływał już żaden nowy czynnik, jakim w 2017 r. był program Rodzina 500+.

Stopień zasięgu skrajnego ubóstwa w województwie małopolskim był w badanym okresie, poza rokiem 2016, niższy niż w skali ogólnopolskiej, na co w dużym stopniu miała wpływ relatywnie niska – w stosunku do innych województw – stopa ubóstwa w tym województwie (tab. 3C i wykres 3). Jednocześnie województwo małopolskie zajmowało w latach 2016-2018 dość wysoką pozycję (od 5 do 7) w rankingu województw ze względu na stopień redukcji zasięgu skrajnego ubóstwa.

Wykres 3. Zmiany zasięgu skrajnego ubóstwa w latach 2014-2018 - Małopolska na tle kraju

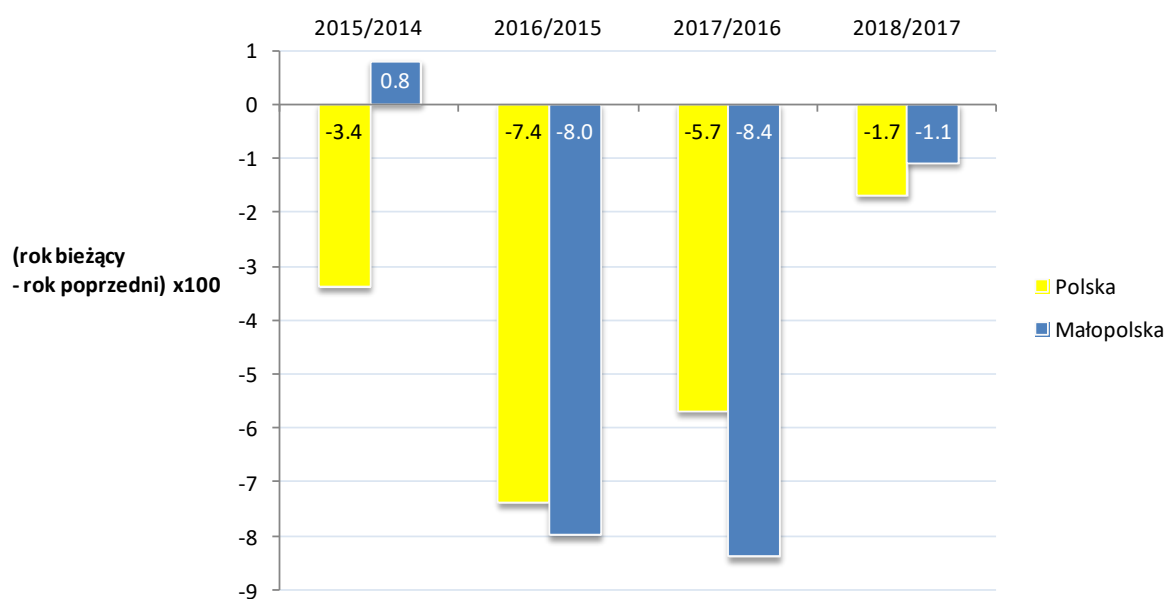

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Luka dochodowa ubogich w ujęciu relatywnym ulegała w badanych latach w skali kraju stałemu wzrostowi (tab. 3C). Podobną sytuację obserwujemy w województwie małopolskim.

Zasięg ubóstwa w ujęciu relatywnym w Polsce w badanym okresie, podobnie jak zasięg skrajnego ubóstwa, spadał z roku na rok (tab. 3G). Jednocześnie skala tego spadku w latach 2016-2018 zmniejszyła się, na co, podobnie jak w przypadku skrajnego ubóstwa, wpływ miał spadający z roku na rok zasięg ubóstwa. Podobną tendencję, poza 2015 r., obserwujemy w województwie małopolskim (tab. 3G i wykres 4). Stopień redukcji ubóstwa w tym województwie był przy tym wyższy niż w skali ogólnopolskiej w latach 2016 i 2017, a niższy niż w skali ogólnopolskiej w latach 2015 i 2018. **Województwo małopolskie zajmowało wysokie miejsce w rankingu województw ze względu na stopień redukcji zasięgu relatywnego ubóstwa.** Luka dochodowa ubogich w ujęciu relatywnym, zmniejszała się zarówno w skali ogólnopolskiej jak w województwie małopolskim w latach silnego spadku zasięgu, tj. w 2016 i 2017 r. W dwóch pozostałych latach zwiększała się – najsilniej w skali ogólnopolskiej w 2018 r.

Wykres 4. Zmiany zasięgu skrajnego ubóstwa w ujęciu relatywnym w latach 2014-2018 - Małopolska na tle kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przyjęcie w analizie zmian zasięgu ubóstwa granic skrajnego ubóstwa IPiSS daje w efekcie mniejszą redukcję tego zasięgu z roku na rok niż przyjęcie stałej, urealnionej granicy skrajnego ubóstwa (tab. 3C). Wynika to przede wszystkim z niższych wartości stopy ubóstwa liczonego przy granicach ubóstwa IPiSS w badanych latach niż przy stałej, urealnianej granicy

skrajnego ubóstwa. Jednocześnie relatywna skala spadku (pomiędzy parami porównywanych lat) zasięgu skrajnego ubóstwa przy obu typach granic skrajnego ubóstwa jest podobna. Także relacje spadku stopy ubóstwa w województwie małopolskim do jej spadku w ujęciu ogólnopolskim oraz miejsca województwa małopolskiego w rankingu województw ze względu na malejący spadek stopy ubóstwa są w obu ujęciach pomiaru podobne.

Zastosowanie w analizie zmian ubóstwa w ujęciu relatywnym zmiennych granic ubóstwa daje odmienne wyniki niż przy **stałej, urealnianej relatywnej granicy ubóstwa** (tab. 3H). Jeszcze raz zwracamy uwagę, że **zastosowanie zmiennej granicy ubóstwa do oceny zmian w czasie daje zniekształcone wyniki**, gdyż na zmiany agregatowych indeksów ubóstwa wpływają zmiany w poszczególnych latach nierówności rozkładów analizowanej kategorii dochodów. Spadek stopy ubóstwa **przy zmiennych relatywnych granicach ubóstwa** w ujęciu ogólnopolskim w latach 2015-2017 miał mniejszą skalę niż w przypadku stałej, urealnionej relatywnej granicy ubóstwa. Co więcej **zasięg ubóstwa w 2018 r. w stosunku do 2017 r. zwiększył się**. Podobne różnice w ocenach zmian zasięgu ubóstwa przy wykorzystaniu urealnionych stałych i zmiennych relatywnych granicach ubóstwa obserwujemy w województwie małopolskim.

Operowanie w ocenie zmian zasięgu skrajnego ubóstwa danymi przekrojowymi, zamiast danymi panelowymi daje inny, zniekształcony obraz tych zmian w województwie małopolskim w latach 2015 i 2018 (tab. 3A i 3C). **Zasięg ubóstwa w tych latach na podstawie analizy danych przekrojowych zwiększył się podczas gdy na podstawie danych panelowych uległ spadkowi**. Do uzyskanych wyników, jak już wcześniej podkreślano, należy podchodzić z dużą ostrożnością ze względu na bardzo małe liczebności gospodarstw skrajnie ubogich w próbie i duże błędy szacunku indeksów ubóstwa.

Ocena zmian zasięgu ubóstwa w ujęciu relatywnym w skali ogólnopolskiej w latach 2015-2018 na podstawie danych przekrojowych jest podobna jak na podstawie danych panelowych (tab. 3E i 3G), chociaż operowanie danymi przekrojowymi wskazuje na mniejsze tempo spadku zasięgu ubóstwa. Dane przekrojowe dają inny obraz zmian zasięgu ubóstwa w województwie małopolskim w latach 2015-2018 niż dane panelowe. Wskazują one na spadek zasięgu ubóstwa w 2015 r., a nie jak dane panelowe na jego wzrost, mniejszy spadek zasięgu ubóstwa w latach 2016 i 2017 i większy jego spadek w 2018 r. niż dane panelowe.

Rozdział 5. Korelacja pomiędzy stopą ubóstwa a wybranymi wskaźnikami ekonomiczno-społecznymi

Charakter oddziaływania (kierunek) oraz siła oddziaływania wskaźników ekonomiczno-społecznych na stopę ubóstwa są zróżnicowane, przy czym siła tego oddziaływania w przypadku podejścia absolutnego jest znacznie słabsza niż w przypadku podejścia relatywnego. W obu podejściach do analizy ubóstwa, tylko natężenie świadczeń z programu 500+ i świadczeń pomocy społecznej (liczba świadczeń na 10 tys. ludności) oraz stopa bezrobocia mają charakter stymulant – wzrost natężenia świadczeń społecznych i stopy ubóstwa współwystępuje ze wzrostem zasięgu ubóstwa.

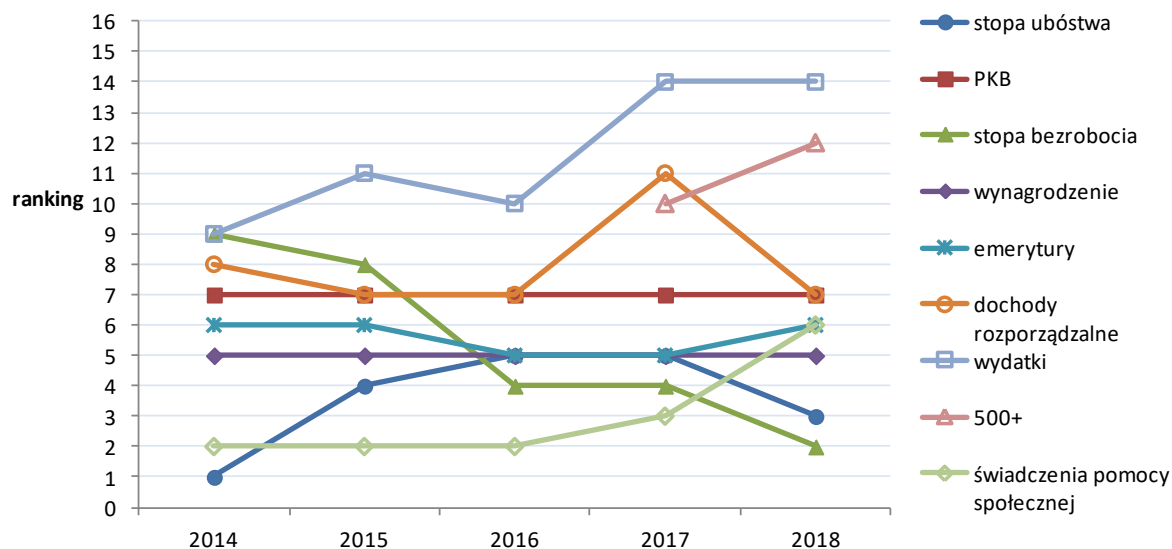
Nie wszystkie uwzględnione w analizie wskaźniki ekonomiczno-społeczne można traktować od strony merytorycznej jako czynniki wpływające na kształtowanie się stopy ubóstwa, zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i wojewódzkim. Spadek stopy bezrobocia i wzrost wartości pozostałych wskaźników, poza wskaźnikami świadczeń, niewątpliwie wpływa na spadek stopy ubóstwa. Natomiast to wzrost zasięgu ubóstwa wpływa na częstość korzystania przez gospodarstwa domowe z pomocy społecznej – kierunek zależności jest odwrotny.

W przypadku podejścia absolutnego rankingi województw ze względu na stopę ubóstwa są najsilniej skorelowane z rankingami województw ze względu na natężenie świadczeń w ramach programu Rodzina 500+ oraz PKB na 1 mieszkańca.

Natomiast najsilniejszą korelację rankingów województw ze względu na stopę ubóstwa w ujęciu relatywnym obserwujemy z rankingami województw ze względu na PKB na 1 mieszkańca, a najmniejszą ze względu na świadczenia społeczne.

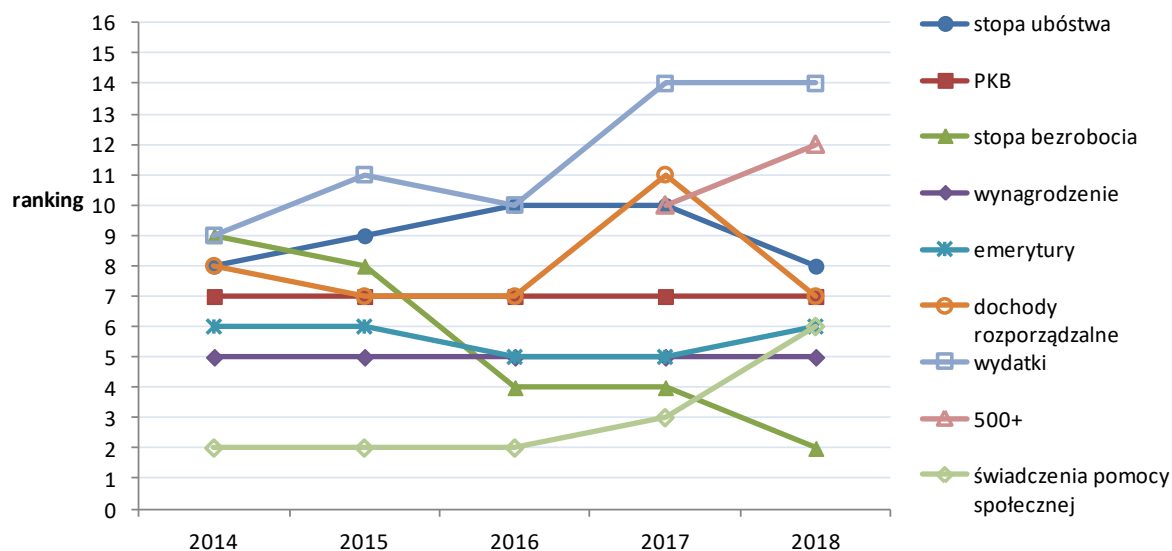
Zestawienie pozycji województwa małopolskiego w rankingach ze względu na wartość stopy ubóstwa i ze względu na wartość wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych przedstawiono na wykresach 5 i 6.

Wykres 5. Pozycja województwa małopolskiego w rankingu województw ze względu na wielkość stopy ubóstwa (podejście absolutne) na tle rankingu województw ze względu na wybrane wskaźniki w latach 2014-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 6. Pozycja województwa małopolskiego w rankingu województw ze względu na wielkość stopy ubóstwa (podejście relatywne) na tle rankingu województw ze względu na wybrane wskaźniki w latach 2014-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na zasięg ubóstwa oddziałuje jednocześnie szereg czynników z różną siłą. Co więcej czynniki te mają różną siłę oddziaływania w różnych województwach, ze względu na znaczące różnice pomiędzy województwami ze względu m.in. na strukturę społeczno-ekonomiczną

gospodarstw domowych (źródła utrzymania), czy też strukturę biologiczną gospodarstw domowych (typy biologiczne gospodarstw domowych). Tym samym muszą występować różnice pomiędzy rankingami województw ze względu na zasięg ubóstwa i rankingami województw ze względu na wartości poszczególnych wskaźników ekonomiczno-społecznych.

Wnioski

Przeprowadzona w ramach ekspertyzy analiza zmian w sferze ubóstwa w Polsce w latach 2014-2018 pozwala na sformułowanie szeregu wniosków, zarówno o charakterze metodycznym, jak i empiryczno-poznawczym, a mianowicie:

1. Podstawą poprawnych analiz sfery ubóstwa jest **odpowiednie zdefiniowanie kategorii dochodów**, które gospodarstwa domowe mogą przeznaczyć na zaspokojenie swoich potrzeb. Odpowiednią kategorią dochodów jest tutaj **skorygowany, ekwiwalentny dochód rozporządzalny** gospodarstw domowych, czyli suma dochodu rozporządzalnego gospodarstwa domowego w danym miesiącu oraz jego oszczędności z poprzednich miesięcy, **doprowadzony do porównywalności między gospodarstwami domowymi**, o różnej wielkości i charakterystykach demograficznych, pod względem ich potrzeb konsumpcyjnych.

Operowanie w analizach ubóstwa wyłącznie bieżącymi dochodami rozporządzalnymi lub ich bieżącymi wydatkami (z danego miesiąca) powoduje zasadnicze zniekształcenie wyników analiz.

2. W analizach zmian w sferze ubóstwa należy **operować danymi panelowymi**, gdyż zastosowanie danych przekrojowych zniekształca wyniki porównań. Zniekształcenia te nie są co prawda tak zasadnicze jak w przypadku operowania nieadekwatną kategorią dochodów, tym niemniej występują. Skala tych zniekształceń jest przy tym w badaniach sfery ubóstwa na podstawie danych z badań budżetów gospodarstw domowych GUS mniejsza niż na podstawie danych czysto przekrojowych, gdy w ramach obserwowanej próby gospodarstw domowych w danym roku jedna z dwóch podpróbek obejmuje gospodarstwa obserwowane także w roku poprzednim.

3. Dla prawidłowej analizy zmian w sferze ubóstwa **należy stosować stałą w czasie, urealnioną wyłącznie ze względu na zmiany kosztów utrzymania gospodarstw domowych, granicę ubóstwa**. Przyjmowane przez IPISS założenia do wyceny minimum egzystencji rozmiągają się z rzeczywistą strukturą konsumpcji ubogich gospodarstw domowych, co powoduje w efekcie niedoszacowanie stopy ubóstwa. Stosowanie zmiennej w czasie, relatywnej

granicy ubóstwa powoduje, że zmiany wartości stopy ubóstwa w znaczący sposób są determinowane zmianami nierówności rozkładu dochodów w badanej populacji gospodarstw domowych, a nie zmianami w sferze ubóstwa.

4. **Zasięg ubóstwa**, zarówno w ujęciu absolutnym, jak i w ujęciu relatywnym, **ulegał w kolejnych latach badania spadkowi, tak w skali ogólnokrajowej, jak i w województwie małopolskim**. Ponadto województwo małopolskie we wszystkich latach znajdowało się w grupie województw o relatywnie niskiej, w porównaniu z Polską ogółem i innymi województwami, wartości stopy ubóstwa.
5. Przy malejącym zasięgu ubóstwa obserwujemy stosunkowo dużą jego głębokość – **dochody ubogich są znacząco mniejsze od granicy ubóstwa**. Tym samym jednym z punktów wyjścia strategii walki z ubóstwem powinna być **identyfikacja tych grup gospodarstw domowych, które są z jednej strony najbardziej dotknięte ubóstwem, a z drugiej – których ubóstwo jest najgłębsze**. W ekspertyzie wskazano te grupy gospodarstw domowych w województwie małopolskim.
6. **Odsetki osób skrajnie ubogich, tak w skali ogólnokrajowej, jak i w poszczególnych województwach, są bardzo niskie**. Jednakże tylko 0,5 proc. osób skrajnie ubogich w skali kraju oznacza, że w sferze skrajnego ubóstwa znajduje się aż 190 tys. osób, które wymagają pilnego wsparcia państwa. Dla Małopolski wartości te wynoszą odpowiednio **0,2 proc., tj. 6 800 osób skrajnie ubogich**. Należy także podkreślić, że bardzo niski odsetek skrajnie ubogich w badanej próbie gospodarstw domowych powoduje, że do uzyskanych oszacowań, szczególnie na poziomie wojewódzkim, należy podchodzić z dużą ostrożnością ze względu na duże błędy ich szacunku.
7. Na zmiany w sferze ubóstwa oddziałuje jednocześnie wiele czynników. Czynniki te ponadto oddziałują z różną siłą w różnych województwach. Powoduje to, że ranking województw ze względu na zasięg ubóstwa różni się od rankingów województw ze względu na wartości wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych.

Bibliografia

- Agresti A. (2010), *Analysis of Ordinal Categorical Data (Second ed.)*, John Wiley & Sons, New York.
- Deniszczuk L., Sajkiewicz B. (1996), Kategoria minimum egzystencji, w: *Polska bieda. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie*, red. S. Golinowska, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa, s. 18–40.
- Deniszczuk L., Kurowski P., Styrc M. (2006), *Modification of the Social Minimum and Subsistence Minimum Baskets*, „Polityka Społeczna”, Vol. 33, No. 11–12, s. 15–20.
- GUS (2019), Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r., strona internetowa stat.gov.pl
- GUS (2018), *Zeszyt metodologiczny Badanie budżetów gospodarstw domowych*, Warszawa
- Hagenaars A. J. M. (1986), *The Perception of Poverty*, North-Holland, Amsterdam – New York – Oxford.
- Haughton J., Khandker S.R. (2009), *Handbook on Poverty and Inequality*, World Bank, Washington D.C.
- Panek T. (2011), *Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności. Teoria i praktyka pomiaru*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Panek T. (2014), Ubóstwo i wykluczenie społeczne, w: *Statystyka społeczna*, red. T. Panek, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 195-238.
- Sobczyk M. (1999), *Statystyka*, PWN, Warszawa.
- Szulc A. (2014), Dochód i konsumpcja, w: *Statystyka społeczna*, red. T. Panek, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 162–194.
- Veitt-Wilson J. (1996), Aktualne problemy ubóstwa w krajach Europy Zachodniej, w: *Polityka społeczna wobec ubóstwa. Ujęcie porównawcze*, praca zbiorowa pod red. S. Golinowskiej, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa, s. 40–60.

ZAŁĄCZNIKI

Z.1. Metody oceny zjawiska ubóstwa

Najszerze zastosowanie w ocenach zjawiska ubóstwa mają **agregatywne indeksy ubóstwa** (Haughton, Khandker, 2009; Panek, 2011). Są to formuły statystyczne agregujące indywidualne mierniki ubóstwa (dotyczące pojedynczych gospodarstw domowych czy też osób) umożliwiające oceny tego zjawiska w skali kraju, w przekrojach terytorialnych czy też dla grup typologicznych gospodarstw domowych (osób). Ze względu na fakt, że nie istnieje jedna uniwersalna formuła w tym zakresie, w badaniach stosuje się różne formuły indeksów agregatowych dostarczających informacji o różnych aspektach ubóstwa. Indeksy ubóstwa koncentrują się na trzech jego aspektach, a mianowicie **zasięgu, głębokości i intensywności**.

Zasięg ubóstwa

Najpopularniejszym indeksem oceniającym zasięg ubóstwa (*poverty incidence*) jest **stopa ubóstwa** (*Headcount Ratio*), czyli odsetek gospodarstw domowych znajdujących się poniżej granicy ubóstwa:

$$H = \frac{n_u}{n} \quad (1)$$

gdzie:

n – liczba badanych gospodarstw domowych,

n_u – liczba ubogich gospodarstw domowych w badanej zbiorowości.

Indeks ten przyjmuje wartość 0 przy braku gospodarstw domowych ubogich i wartość 1, gdy wszystkie gospodarstwa domowe posiadają dochody ekwiwalentne niższe niż granica ubóstwa.

Odsetek ubogich nie mówi nic o głębokości (natężeniu) ubóstwa w populacji ubogich. Przyjmuje on taką samą wartość niezależnie od tego, czy ubodzy mają dochody ekwiwalentne zbliżone do granicy ubóstwa czy też bliskie zeru.

Głębokość ubóstwa

Podstawową miarą oceniającą głębokość ubóstwa (*poverty depth*) jest **indeks luki dochodowej ubogich** (*Poverty Gap Index*) definiowany jako:

$$I^u = \frac{1}{n_u} \sum_{i=1}^{n_u} \left(\frac{y^* - y_i^e}{y^*} \right), \quad (2)$$

gdzie:

y_i^e – dochód ekwiwalentny i -tego gospodarstwa domowego.

Indeks luki dochodowej ubogich jest tym samym równy nieważonej średniej z indywidualnych (dla każdego ubogiego gospodarstwa) indeksów głębokości ubóstwa. Oznacza to, że wszystkie gospodarstwa domowe, bez względu na ich wielkość, mają w nim taką samą wagę. Mierzy on przeciętny dystans między dochodami ekwiwalentnymi gospodarstw domowych ubogich oraz granicą ubóstwa, a tym samym mówi nam jak bardzo ubogie są gospodarstwa domowe należące do populacji ubogich.

Indeks przyjmuje wartość 0, jeżeli w badanej populacji nie ma ubogich gospodarstw domowych oraz wartość 1, gdy dochody wszystkich gospodarstw domowych ubogich wynoszą zero. Przykładowo, jeżeli indeks luki dochodowej ubogich osiągnął wartość 0,27 proc. oznacza to, że przeciętna zamożność (dochód ekwiwalentny) grupy gospodarstw domowych ubogich jest o 27 proc. niższa od granicy ubóstwa.

Intensywność ubóstwa

Podstawowym indeksem oceniającym intensywność ubóstwa (*poverty intensity*) jest **indeks luki dochodowej** (*Income Gap Index*):

$$I^o = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^{n_u} \left(\frac{y^* - y_i^e}{y^*} \right). \quad (3)$$

Może być on także przedstawiony jako **iloczyn stopy ubóstwa oraz luki dochodowej ubogich**, czyli opisuje dwie charakterystyki ubóstwa łącznie oceniając zarówno zasięg ubóstwa jak i głębokość ubóstwa:

$$I^o = H \cdot I^u \quad (4)$$

Miernik ten różni się od indeksu luki dochodowej ubogich tym, że dotyczy całej badanej populacji gospodarstw domowych, a nie tylko gospodarstw domowych ubogich. Suma luk dochodowych gospodarstw domowych (luki nieubogich gospodarstw są oczywiście równe 0) dzielona jest tutaj przez liczbę wszystkich badanych gospodarstw domowych.

Indeks luki ubóstwa jest miarą kosztów eliminacji ubóstwa (w relacji do granicy ubóstwa) gdyż wskazuje jaką wielkość dochodów ekwiwalentnych (mierzonych jako odsetek granicy ubóstwa) należy przetransferować przeciętnie do każdego gospodarstwa domowego ubogiego aby dochody wszystkich badanych gospodarstw były nie mniejsze niż granica ubóstwa.

Przykładowo: gdy wartość indeksu wynosi 0,05, przy granicy ubóstwa równej 480 zł, oznacza to, że należy przetransferować przeciętnie 24 zł ($0,05 \cdot 480$ zł) do każdego gospodarstwa domowego ubogiego, aby zlikwidować ubóstwo.

Indeks ten przyjmuje, podobnie jak indeks luki dochodowej ubogich, wartości z przedziału [0,1]. Indeks uzyskuje wartość 0 jeżeli w badanej populacji nie ma gospodarstw domowych ubogich oraz wartość 1, gdy wszystkie gospodarstwa domowe mają dochody równe zero.

Dwa pierwsze z indeksów zostały oszacowane dla wszystkich lat i wszystkich badanych jednostek terytorialnych. Natomiast indeks luki dochodowej został oszacowany dla kolejnych lat badania dla województwa małopolskiego, aby ocenić zmiany wartości wydatków budżetowych koniecznych na likwidację ubóstwa w tych latach w województwie małopolskim.

Z.2. Zgodność rankingów województw ze względu na zasięg ubóstwa z rankingami województw ze względu na wielkość wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych

W analizie zgodności rankingów wojewódzkich ze względu na zasięg ubóstwa z rankingami województw ze względu na wartość wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych uwzględniono następujące wskaźniki (por. tab. 5A–5H):

- produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca,
- stopa bezrobocia,
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto,
- przeciętne miesięczne emerytury z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych brutto,
- przeciętne miesięczne dochody rozporządalne gospodarstw domowych na 1 osobę,
- przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych na 1 osobę,
- świadczenia w ramach programu Rodzina 500+ na 10 tys. ludności,
- świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności.

Wszystkie rankingi województw, poza rankingiem ze względu na stopę bezrobocia, zostały skonstruowane ze względu na malejące wartości wskaźników – czym wyższa wartość wskaźnika (świadcząca o sytuacji korzystnej), tym wyższe miejsce w rankingu.

Ranking ze względu na stopę bezrobocia, został skonstruowany ze względu na rosnące wartości wskaźników – im niższa wartość wskaźnika (świadcząca o sytuacji korzystnej), tym wyższe miejsce w rankingu.

Dla oceny stopnia zgodności rankingów województw ze względu na zasięg ubóstwa z rankingami województw ze względu na wartości wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych zastosowano współczynnik tau Kendalla. Aby obliczyć wartość współczynnika tau Kendalla (Sobczyk, 1999; Agresti, 2010), należy zestawić obserwacje we wszystkie możliwe pary, a następnie podzielić te pary na trzy możliwe kategorie:

- **pary zgodne** – porównywane wskaźniki (stopa ubóstwa i dany wskaźnik ekonomiczno-społeczny) w ramach tych dwóch obserwacji zmieniają się w tę samą stronę, tzn. albo w pierwszej obserwacji obydwa są większe niż w drugiej albo obydwa się mniejsze. Liczbę takich par oznaczamy przez P.

- **pary niezgodne** – wskaźniki zmieniają się w przeciwną stronę, to znaczy jeden z nich jest większy dla tej obserwacji w parze, dla której drugi jest mniejszy. Liczbę takich par w próbie oznaczamy przez Q .
- **pary związane** – jeden ze wskaźników ma równe wartości w obydwu obserwacjach. Liczba takich par w próbie będzie oznaczana przez T .

Współczynnik tau Kendalla obliczany jest wówczas ze wzoru:

$$\tau = \frac{P - Q}{P + Q + T}.$$

Wartość $\tau \in \langle -1; 1 \rangle$ interpretujemy w następujący sposób:

- $\tau = 1$ oznacza silną „zgodność” uporządkowania rang (zależność monotoniczną rosnącą), tj. wzrostowi wartości jednego wskaźnika odpowiada wzrost drugiego ze wskaźników,
- $\tau = -1$ oznacza silną „niezgodność” uporządkowania rang (zależność monotoniczną malejącą), tj. wzrostowi wartości jednego wskaźnika odpowiada spadek drugiego wskaźnika,
- gdy współczynnik korelacji τ przyjmuje wartość równą lub bardzo bliską zeru wówczas nie istnieje monotoniczna zależność między badanymi wskaźnikami (ale może istnieć związek niemonotoniczny np. sinusoidalny).

Należy zauważyć, że korelacja oznacza współwystępowanie, a nie związek przyczynowo-skutkowy między wskaźnikami.

Tau Kendalla jako metoda nieparametryczna nie czyni żadnych założeń dotyczących rozkładu zmiennych w populacji, nadaje się zatem do oceny stopnia korelacji dowolnych rozkładów. Współczynnik korelacji rang Spearmana, stosowany najczęściej w praktyce pomiaru korelacji pomiędzy wskaźnikami mierzonymi na skali porządkowej (rangowej), ma natomiast poprawne wyprowadzenie matematyczne tylko dla wielowymiarowego rozkładu normalnego, a dla innych rozkładów może nie mieć sensownej interpretacji.

Z.3. TABELE

Tabela 1A. Struktura wydatków objętych minimum egzystencji 10% najuboższych gospodarstw domowych jednoosobowych emerytów oraz indeksy cen detalicznych w latach 2014-2018

Grupy wydatków nr COICOP	Udział w wydatkach				Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych rok poprzedni=1			
	2014	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2018
Żywność – 011	0,494	0,512	0,451	0,479	0,982	1,010	1,046	1,027
Odzież i obuwie – 03	0,018	0,012	0,017	0,022	0,952	0,956	0,948	0,964
Użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii – 04	0,361	0,356	0,374	0,358	1,007	0,993	1,019	1,021
Wyposażenie mieszkania – 05	0,030	0,027	0,042	0,037	0,997	0,999	1,003	1,007
Leki ¹⁾ – 061101	0,085	0,077	0,105	0,094	1,021	0,971	0,997	1,012
Higiena osobista ²⁾ – 121321	0,000	0,000	0,000	0,000	0,994	0,991	1,000	0,998
Pozostałe wydatki ³⁾ – 073121	0,012	0,016	0,012	0,010	1,005	1,002	1,005	1,009
073211	0,000	0,000	0,000	0,000	0,995	0,995	1,012	1,020
Razem	1,000	1,000	1,000	1,000	0,995	1,000	1,027	1,021

¹⁾ wyroby farmaceutyczne; ²⁾ środki kosmetyczne i higieniczne; ³⁾ transport pasażerski metrem i tramwajem oraz transport pasażerski autobusem i autokarem.

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników badań budżetów gospodarstw domowych GUS i danych GUS.

Tabela 1B. Struktura wydatków objętych minimum egzystencji 5% najuboższych gospodarstw domowych jednoosobowych emerytów oraz indeksy cen detalicznych w latach 2014-2018

Grupy wydatków nr COICOP	Udział w wydatkach				Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych rok poprzedni=1			
	2014	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2018
Żywność – 011	0,485	0,517	0,471	0,492	0,982	1,010	1,046	1,027
Odzież i obuwie – 03	0,017	0,011	0,016	0,022	0,952	0,956	0,948	0,964
Użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii – 04	0,364	0,354	0,381	0,365	1,007	0,993	1,019	1,021
Wyposażenie mieszkania – 05	0,030	0,027	0,042	0,037	0,997	0,999	1,003	1,007
Leki ¹⁾ – 061101	0,087	0,075	0,104	0,095	1,021	0,971	0,997	1,012
Higiena osobista ²⁾ – 121321	0,000	0,000	0,000	0,000	0,994	0,991	1,000	0,998
Pozostałe wydatki ³⁾ – 073121	0,012	0,016	0,012	0,010	1,005	1,002	1,005	1,009
073211	0,000	0,000	0,000	0,000	0,995	0,995	1,012	1,020
Razem	1,000	1,000	1,000	1,000	0,995	1,000	1,027	1,021

¹⁾ wyroby farmaceutyczne; ²⁾ środki kosmetyczne i higieniczne; ³⁾ transport pasażerski metrem i tramwajem oraz transport pasażerski autobusem i autokarem.

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników badań budżetów gospodarstw domowych GUS i danych GUS.

Tabela 1C. Struktura wydatków objętych minimum egzystencji gospodarstw domowych jednoosobowych emerytów według IPiSS w latach 2014-2018

Grupy wydatków nr COICOP	Udział w wydatkach				Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych rok poprzedni=1			
	2014	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2018
Żywność – 011	0,351	0,343	0,345	0,347	0,982	1,025	1,038	1,046
Odzież i obuwie – 03	0,038	0,041	0,044	0,044	1,098	1,081	1,038	1,054
Użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii – 04								
Wyposażenie mieszkania – 05	0,473	0,476	0,470	0,467	1,033	1,005	1,024	1,013
Leki ¹⁾ – 061101	0,030	0,031	0,030	0,033	1,035	1,058	1,054	1,046
Higiena osobista ²⁾ – 121321	0,031	0,031	0,031	0,031	1,022	1,001	1,022	1,030
Pozostałe wydatki ³⁾ +073121 073211	0,030	0,029	0,029	0,031	0,984	1,028	1,074	1,061
Razem	0,048	0,048	0,048	0,048	1,005	1,018	1,032	1,061
	1,000	1,000	1,000	1,000	1,005	1,018	1,032	1,029

¹⁾ wyroby farmaceutyczne; ²⁾ środki kosmetyczne i higieniczne; ³⁾ transport pasażerski metrem i tramwajem oraz transport pasażerski autobusem i autokarem.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IPiSS.

Tabela 2A. Agregatowe indeksy skrajnego ubóstwa w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100																			
	wartość										miejsce w rankingu*									
	stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich					stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	1.29	1.06	0.34	0.45	0.34	62.1	86.0	252.2	49.9	283.5	6	7	3	9	8	9	11	13	8	15
Kujawsko-pomorskie	2.28	1.37	0.46	0.37	0.58	118.2	155.3	118.1	169.0	169.8	10	11	7	8	10	15	14	8	12	14
Lubelskie	4.75	4.01	3.49	2.46	2.02	114.7	77.7	135.3	217.4	86.1	16	16	16	16	16	14	10	9	15	9
Lubuskie	1.65	0.27	0.26	0.16	0.72	109.8	25.1	58.3	45.6	60.9	7	1	2	3	13	13	3	4	7	8
Łódzkie	2.36	1.98	1.13	0.90	0.38	85.3	63.0	74.7	140.7	157.4	11	13	13	15	9	10	9	5	11	13
Małopolskie	0.29	0.59	0.37	0.18	0.20	15.2	18.4	36.0	26.1	34.6	1	4	5	5	3	3	1	3	4	4
Mazowieckie	1.13	1.08	0.96	0.74	0.62	257.5	179.4	272.2	178.1	150.5	5	8	10	14	11	16	15	14	13	12
Opolskie	2.46	0.92	0.35	0.00	0.03	20.8	23.9	392.2	0.0	30.2	12	6	4	1	1	6	2	15	1	3
Podkarpackie	1.80	1.43	0.51	0.23	0.30	14.5	259.3	645.2	27.9	23.6	8	12	8	6	7	2	16	16	5	2
Podlaskie	2.65	1.17	2.13	0.65	1.04	106.0	147.7	108.0	15.6	311.7	13	9	15	12	15	12	13	7	3	16
Pomorskie	1.07	1.21	1.08	0.64	0.64	20.3	34.8	165.9	129.0	105.1	4	10	12	11	12	5	6	11	9	10
Śląskie	0.82	0.47	0.43	0.18	0.22	35.9	57.5	24.0	28.5	40.0	2	2	6	4	4	7	7	2	6	5
Świętokrzyskie	4.67	3.41	1.47	0.48	0.23	97.7	60.2	99.9	129.1	42.9	15	15	14	10	5	11	8	6	10	6
Warmińsko-mazurskie	3.53	2.92	0.97	0.73	0.86	49.6	106.5	152.1	210.0	51.6	14	14	11	13	14	8	12	10	14	7
Wielkopolskie	1.06	0.78	0.73	0.30	0.27	18.3	26.5	182.6	429.6	139.0	3	5	9	7	6	4	5	12	16	11
Zachodniopomorskie	2.07	0.49	0.14	0.03	0.09	13.1	25.5	4.7	10.7	7.2	9	3	1	2	2	1	4	1	2	1
POLSKA	1.74	1.30	0.87	0.54	0.50	87.4	96.5	165.5	163.8	124.3	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 2B. Agregatowe indeksy skrajnego ubóstwa według granic ubóstwa IPISS w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100																			
	wartość										miejsce w rankingu*									
	stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich					stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	1.22	0.81	0.34	0.45	0.34	64	112	254	49	283	7	6	3	9	8	9	11	13	8	15
Kujawsko-pomorskie	1.42	1.27	0.46	0.37	0.58	193	170	118	170	170	8	12	8	8	10	14	14	8	12	14
Lubelskie	4.55	3.98	3.49	2.46	2.02	120	78	136	218	86	16	16	16	16	16	12	10	9	15	9
Lubuskie	0.72	0.27	0.26	0.16	0.72	256	23	58	45	61	2	1	2	3	13	15	3	4	7	8
Łódzkie	2.01	1.98	1.07	0.82	0.38	100	62	79	156	157	11	13	12	15	9	10	9	5	11	13
Małopolskie	0.13	0.56	0.37	0.18	0.20	28	17	35	25	35	1	4	5	5	3	6	1	3	4	4
Mazowieckie	1.05	1.05	0.92	0.73	0.62	284	187	286	181	150	6	9	11	13	11	16	15	14	13	12
Opolskie	2.46	0.92	0.35	0.00	0.03	17	22	396	0	30	13	7	4	1	1	3	2	15	1	3
Podkarpackie	1.47	1.09	0.43	0.23	0.30	13	348	785	27	24	9	10	6	6	7	2	16	16	5	2
Podlaskie	2.34	1.17	2.13	0.65	1.04	121	149	108	15	312	12	11	15	12	15	13	13	6	3	16
Pomorskie	0.78	1.03	1.08	0.64	0.64	24	39	167	129	105	4	8	13	11	12	5	6	11	9	10
Śląskie	0.74	0.47	0.43	0.18	0.22	37	56	23	28	40	3	2	7	4	4	7	7	2	6	5
Świętokrzyskie	4.47	3.27	1.28	0.48	0.23	102	61	115	129	43	15	15	14	10	5	11	8	7	10	6
Warmińsko-mazurskie	3.04	2.59	0.90	0.73	0.86	56	121	166	211	52	14	14	10	14	14	8	12	10	14	7
Wielkopolskie	0.82	0.77	0.73	0.30	0.27	20	25	184	432	139	5	5	9	7	6	4	5	12	16	11
Zachodniopomorskie	1.99	0.49	0.06	0.03	0.09	10	23	8	10	7	10	3	1	2	2	1	4	1	2	1
POLSKA	1.50	1.22	0.85	0.53	0.50	101	103	172	166	124	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 2C. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu relatywnym w Polsce w latach 2014–2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100																			
	wartość										miejsce w rankingu*									
	stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich					stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	22.3	17.4	12.9	12.3	11.7	26.4	27.9	24.2	20.0	24.2	3	2	1	7	10	5	9	9	3	2
Kujawsko-pomorskie	35.8	31.1	21.8	17.9	13.5	30.3	29.4	23.4	18.6	22.8	15	14	12	14	11	10	11	7	15	14
Lubelskie	31.9	32.1	27.4	22.3	19.3	38.1	32.4	35.1	35.5	29.7	12	15	16	16	16	16	16	16	12	15
Lubuskie	24.4	23.9	15.1	9.0	10.8	30.1	22.7	18.1	19.8	20.6	6	7	4	3	7	9	1	1	6	7
Łódzkie	25.9	24.5	17.0	12.6	11.4	30.6	27.9	23.3	26.5	22.3	9	10	8	8	9	11	10	6	9	10
Małopolskie	25.7	24.4	18.5	13.5	10.9	22.9	23.3	20.7	19.6	18.1	8	9	10	10	8	1	2	2	8	9
Mazowieckie	17.8	14.7	13.1	9.7	8.2	32.3	30.4	30.8	26.3	27.9	1	1	2	5	1	14	12	15	1	1
Opolskie	25.9	21.6	14.9	8.3	9.0	25.8	26.7	20.8	16.4	15.8	10	4	3	1	2	4	7	3	10	4
Podkarpackie	39.1	35.7	26.5	17.6	14.6	28.1	30.6	26.8	18.9	19.4	16	16	15	13	13	7	13	12	16	16
Podlaskie	29.6	27.2	19.5	18.7	15.2	30.9	26.5	28.6	19.2	31.8	11	11	11	15	14	12	6	14	11	11
Pomorskie	22.3	23.9	17.9	13.4	10.7	26.6	26.7	26.9	24.3	23.5	4	8	9	9	6	6	8	13	4	8
Śląskie	22.6	22.5	16.7	10.7	10.5	25.1	24.4	21.2	16.7	17.0	5	5	7	6	5	3	4	5	5	5
Świętokrzyskie	33.7	30.8	23.1	16.6	13.7	34.4	31.4	24.7	20.5	17.8	13	13	14	11	12	15	14	10	13	13
Warmińsko-mazurskie	34.5	29.7	22.8	17.0	15.3	31.1	32.2	26.0	22.8	22.2	14	12	13	12	15	13	15	11	14	12
Wielkopolskie	25.7	23.8	15.9	8.7	9.9	24.2	23.4	24.0	26.4	20.3	7	6	6	2	4	2	3	8	7	6
Zachodniopomorskie	21.6	18.1	15.3	9.4	9.4	28.5	25.5	21.0	18.9	17.1	2	3	5	4	3	8	5	4	2	3
POLSKA	25.9	23.7	17.9	12.9	11.5	28.8	27.6	25.4	22.7	22.4	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 2D. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu relatywnym według zmiennych granic ubóstwa w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100																			
	wartość										miejsce w rankingu*									
	stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich					stopa ubóstwa					luka dochodowa ubogich				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	12.3	11.3	9.2	10.5	11.7	26	28	25	20	24	2	2	2	7	10	6	10	8	8	13
Kujawsko-pomorskie	21.9	22.2	16.2	15.4	13.5	29	27	22	18	23	15	15	12	14	11	10	9	5	3	11
Lubelskie	21.7	21.8	21.1	19.3	19.3	40	34	39	38	30	14	14	16	16	16	16	15	16	16	15
Lubuskie	15.7	16.0	10.6	7.4	10.8	28	18	16	21	21	10	10	4	3	7	9	1	1	10	8
Łódzkie	15.1	15.8	11.5	10.8	11.4	33	28	25	28	22	9	9	7	8	9	13	11	7	14	10
Małopolskie	13.7	15.1	13.1	11.6	10.9	19	21	20	19	18	6	7	10	9	8	1	2	2	6	5
Mazowieckie	10.1	9.3	9.5	8.3	8.2	37	33	35	28	28	1	1	3	5	1	14	14	15	13	14
Opolskie	13.1	14.4	8.1	6.6	9.0	27	24	27	17	16	5	5	1	1	2	7	6	11	1	1
Podkarpackie	24.4	24.6	18.7	14.5	14.6	25	29	29	19	19	16	16	15	13	13	5	12	13	7	6
Podlaskie	17.5	17.3	14.1	16.4	15.2	32	26	31	18	32	11	11	11	15	14	12	8	14	4	16
Pomorskie	13.9	15.7	12.9	11.8	10.7	22	25	29	24	24	7	8	9	10	6	3	7	12	11	12
Śląskie	12.6	13.9	11.8	8.6	10.5	23	23	21	17	17	4	4	8	6	5	4	4	4	2	2
Świętokrzyskie	20.7	21.5	16.4	14.4	13.7	38	30	26	20	18	12	13	13	12	12	15	13	10	9	4
Warmińsko-mazurskie	21.7	19.2	17.1	13.9	15.3	30	35	26	24	22	13	12	14	11	15	11	16	9	12	9
Wielkopolskie	14.1	14.5	11.3	7.3	9.9	21	22	25	28	20	8	6	6	2	4	2	3	6	15	7
Zachodniopomorskie	12.4	11.6	11.0	7.9	9.4	28	23	20	19	17	3	3	5	4	3	8	5	3	5	3
POLSKA	15.2	15.4	12.8	11.0	11.5	28	27	27	23	22	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3A. Zmiany agregatowych indeksów skrajnego ubóstwa w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-0.23	-0.71	0.11	-0.11	23.9	166.2	-202.3	233.6	13	6	16	5	12	14	3	15
Kujawsko-pomorskie	-0.91	-0.91	-0.09	0.20	37.1	-37.2	51.0	0.8	6	4	15	14	13	2	12	9
Lubelskie	-0.73	-0.53	-1.02	-0.45	-37.0	57.5	82.2	-131.3	7	8	2	2	4	10	15	3
Lubuskie	-1.37	-0.02	-0.09	0.55	-84.7	33.1	-12.7	15.3	4	15	14	16	1	7	7	12
Łódzkie	-0.39	-0.85	-0.23	-0.52	-22.3	11.7	66.0	16.7	9	5	11	1	5	5	14	13
Małopolskie	0.31	-0.23	-0.18	0.02	3.2	17.6	-9.9	8.5	16	10	12	8	7	6	8	10
Mazowieckie	-0.06	-0.11	-0.23	-0.12	-78.1	92.8	-94.1	-27.6	14	12	10	4	2	11	4	5
Opolskie	-1.54	-0.57	-0.35	0.03	3.2	368.2	-392.2	30.2	2	7	6	9	6	15	2	14
Podkarpackie	-0.37	-0.92	-0.28	0.07	244.7	386.0	-617.3	-4.3	10	3	7	12	16	16	1	7
Podlaskie	-1.48	0.96	-1.47	0.39	41.7	-39.8	-92.4	296.1	3	16	1	15	14	1	5	16
Pomorskie	0.14	-0.13	-0.44	0.00	14.6	131.1	-36.9	-23.9	15	11	4	7	10	12	6	6
Śląskie	-0.35	-0.04	-0.25	0.04	21.6	-33.5	4.5	11.4	11	14	8	10	11	3	9	11
Świętokrzyskie	-1.27	-1.93	-0.99	-0.25	-37.5	39.7	29.2	-86.2	5	2	3	3	3	8	11	4
Warmińsko-mazurskie	-0.61	-1.95	-0.24	0.13	56.8	45.7	57.9	-158.4	8	1	9	13	15	9	13	2
Wielkopolskie	-0.27	-0.05	-0.42	-0.04	8.3	156.1	247.0	-290.6	12	13	5	6	8	13	16	1
Zachodniopomorskie	-1.58	-0.35	-0.11	0.06	12.4	-20.8	5.9	-3.4	1	9	13	11	9	4	10	8
POLSKA	-0.44	-0.43	-0.34	-0.04	9.1	69.0	-1.7	-39.5	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3B. Zmiany agregatowych indeksów skrajnego ubóstwa według granic ubóstwa IPiSS w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa (rok poprzedni równy 100)															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-0.41	-0.47	0.11	-0.11	48	142	-205	234	8	8	16	4	14	13	3	15
Kujawsko-pomorskie	-0.15	-0.81	-0.09	0.20	-23	-51	51	0	11	4	14	14	6	1	13	9
Lubelskie	-0.57	-0.49	-1.02	-0.45	-43	58	83	-132	5	7	2	1	3	10	15	3
Lubuskie	-0.45	-0.02	-0.09	0.55	-233	35	-13	16	7	14	13	16	1	7	7	13
Łódzkie	-0.03	-0.91	-0.25	-0.43	-38	17	77	1	13	3	7	2	5	5	14	10
Małopolskie	0.43	-0.19	-0.18	0.02	-11	18	-10	9	16	10	11	8	7	6	8	11
Mazowieckie	-0.01	-0.12	-0.20	-0.11	-97	99	-106	-30	14	11	10	5	2	11	4	5
Opolskie	-1.54	-0.57	-0.35	0.03	4	375	-396	30	1	6	6	9	8	15	2	14
Podkarpackie	-0.38	-0.66	-0.20	0.07	334	437	-758	-4	9	5	9	12	16	16	1	7
Podlaskie	-1.17	0.96	-1.47	0.39	28	-41	-93	297	4	16	1	15	13	2	5	16
Pomorskie	0.25	0.05	-0.44	0.00	15	128	-38	-24	15	15	4	7	11	12	6	6
Śląskie	-0.27	-0.04	-0.25	0.04	20	-33	5	12	10	13	8	10	12	3	10	12
Świętokrzyskie	-1.20	-1.99	-0.81	-0.25	-41	53	15	-86	3	1	3	3	4	9	11	4
Warmińsko-mazurskie	-0.45	-1.69	-0.17	0.13	65	45	45	-159	6	2	12	13	15	8	12	2
Wielkopolskie	-0.05	-0.04	-0.42	-0.04	5	159	249	-293	12	12	5	6	9	14	16	1
Zachodniopomorskie	-1.50	-0.43	-0.03	0.06	13	-15	2	-3	2	9	15	11	10	4	9	8
POLSKA	-0.29	-0.37	-0.32	-0.03	2	69	-5	-42	x	x	x	x	x	x	x	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3.C. Zmiany agregatowych indeksów skrajnego ubóstwa w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane panelowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-0.82	-0.77	-0.24	-0.23	47	34	31	386	7	7	9	6	13	6	11	14
Kujawsko-pomorskie	-0.64	-0.40	0.50	0.24	129	0	174	751	8	11	15	13	16	2	15	15
Lubelskie	-2.51	-1.54	-1.46	-1.11	5	19	12	18	1	3	2	1	7	5	4	6
Lubuskie	-1.74	0.10	-0.06	0.24	22	62	81	240	3	14	11	14	10	9	12	12
Łódzkie	-0.41	-1.06	1.03	-0.62	0	65	103	145	13	4	16	2	4	10	14	10
Małopolskie	-0.42	-1.05	-0.40	-0.12	63	4	12	14	12	5	6	7	14	3	5	4
Mazowieckie	-0.51	-0.24	-0.76	-0.52	-4	175	-132	278	11	13	5	3	3	12	2	13
Opolskie	-2.38	-0.50	0.00	0.00	16	433	-392	30	2	9	12	8	8	16	1	7
Podkarpackie	-0.09	-0.84	0.07	0.14	1	53	27	10	15	6	13	12	6	8	10	3
Podlaskie	-1.57	0.79	-3.00	0.33	72	178	18	795	4	16	1	15	15	13	8	16
Pomorskie	0.24	0.12	-0.78	-0.51	31	311	18	84	16	15	4	4	11	15	9	9
Śląskie	-0.22	-0.42	-0.38	0.05	-4	13	18	15	14	10	7	11	2	4	7	5
Świętokrzyskie	-1.26	-2.13	-1.17	-0.32	-100	88	97	-9	5	2	3	5	1	11	13	1
Warmińsko-mazurskie	-1.16	-3.48	0.35	0.52	0	50	188	46	6	1	14	16	5	7	16	8
Wielkopolskie	-0.53	-0.53	-0.27	0.02	19	234	5	237	10	8	8	10	9	14	3	11
Zachodniopomorskie	-0.63	-0.27	-0.07	0.00	36	-9	12	-4	9	12	10	9	12	1	6	2
POLSKA	-0.71	-0.70	-0.38	-0.17	7	103	45	194	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3D. Zmiany agregatowych indeksów skrajnego ubóstwa według granic ubóstwa IPiSS w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane panelowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-1,31	-0,68	-0,24	-0,23	94	33	31	386	3	7	9	6	15	7	11	14
Kujawsko-pomorskie	-0,43	-0,40	0,50	0,24	148	0	175	751	8	12	15	13	16	3	15	15
Lubelskie	-2,28	-1,54	-1,46	-1,11	6	18	11	18	2	3	2	1	7	6	5	7
Lubuskie	-0,24	0,10	-0,06	0,24	19	62	81	240	12	14	11	14	9	9	12	12
Łódzkie	0,21	-1,23	0,84	-0,62	-3	82	120	145	15	4	16	2	4	10	14	10
Małopolskie	-0,03	-1,05	-0,40	-0,12	61	3	12	14	14	5	6	7	13	4	6	5
Mazowieckie	-0,36	-0,19	-0,67	-0,48	-8	176	-135	278	10	13	5	4	2	12	1	13
Opolskie	-2,38	-0,50	0,00	0,00	14	438	0	0	1	9	12	8	8	16	2	3
Podkarpackie	-0,37	-0,77	0,07	0,14	2	-88	27	10	9	6	13	12	6	1	10	4
Podlaskie	-0,96	0,79	-3,00	0,33	73	179	18	795	5	16	1	15	14	13	8	16
Pomorskie	0,62	0,40	-0,78	-0,51	29	313	19	84	16	15	4	3	11	15	9	9
Śląskie	-0,19	-0,42	-0,38	0,05	-4	13	18	15	13	11	7	11	3	5	7	6
Świętokrzyskie	-1,25	-2,46	-1,08	-0,32	-118	124	97	-9	4	2	3	5	1	11	13	1
Warmińsko-mazurskie	-0,83	-2,98	0,41	0,52	0	57	189	46	6	1	14	16	5	8	16	8
Wielkopolskie	-0,27	-0,53	-0,27	0,02	20	236	5	237	11	8	8	10	10	14	4	11
Zachodniopomorskie	-0,53	-0,44	-0,07	0,00	34	0	0	-4	7	10	10	9	12	2	2	2
POLSKA	-0,52	-0,68	-0,37	-0,17	8	110	46	194	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3E. Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa w ujęciu relatywnym w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-4.9	-4.5	-0.6	-0.6	1.5	-3.7	-4.2	4.2	1	14	16	11	15	9	8	15
Kujawsko-pomorskie	-4.6	-9.4	-3.9	-4.3	-1.0	-6.0	-4.8	4.2	3	1	13	1	8	3	3	14
Lubelskie	0.2	-4.7	-5.1	-3.1	-5.7	2.7	0.4	-5.8	15	13	9	3	2	16	13	2
Lubuskie	-0.5	-8.8	-6.0	1.7	-7.4	-4.7	1.7	0.8	13	3	5	16	1	5	14	12
Łódzkie	-1.3	-7.6	-4.4	-1.2	-2.7	-4.6	3.2	-4.1	12	7	12	10	6	6	16	3
Małopolskie	-1.4	-5.9	-5.0	-2.6	0.4	-2.6	-1.1	-1.5	11	11	10	7	12	11	12	6
Mazowieckie	-3.1	-1.6	-3.4	-1.5	-1.9	0.4	-4.5	1.6	7	16	14	9	7	13	4	13
Opolskie	-4.3	-6.6	-6.7	0.8	0.9	-5.9	-4.4	-0.6	4	9	3	14	13	4	6	8
Podkarpackie	-3.4	-9.2	-8.8	-3.0	2.5	-3.9	-7.8	0.5	5	2	1	4	16	8	2	11
Podlaskie	-2.4	-7.7	-0.8	-3.4	-4.4	2.0	-9.4	12.7	9	5	15	2	3	15	1	16
Pomorskie	1.6	-6.0	-4.5	-2.7	0.1	0.2	-2.6	-0.7	16	10	11	6	11	12	10	7
Śląskie	-0.1	-5.8	-6.0	-0.2	-0.7	-3.2	-4.4	0.3	14	12	6	12	10	10	5	10
Świętokrzyskie	-2.9	-7.7	-6.5	-3.0	-3.0	-6.7	-4.2	-2.7	8	6	4	5	4	1	7	4
Warmińsko-mazurskie	-4.8	-6.9	-5.8	-1.6	1.1	-6.2	-3.3	-0.5	2	8	8	8	14	2	9	9
Wielkopolskie	-1.9	-7.9	-7.2	1.2	-0.8	0.5	2.4	-6.1	10	4	2	15	9	14	15	1
Zachodniopomorskie	-3.4	-2.8	-5.9	-0.1	-2.9	-4.5	-2.0	-1.9	6	15	7	13	5	7	11	5
POLSKA	-2.2	-5.8	-4.9	-1.4	-1.2	-2.2	-2.7	-0.3	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3F. Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa w ujęciu relatywnym według zmiennej granicy ubóstwa w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane przekrojowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-1.0	-2.1	1.3	1.2	2	-3	-5	4	2	11	15	10	13	6	6	14
Kujawsko-pomorskie	0.3	-6.0	-0.8	-1.9	-3	-4	-4	5	8	2	13	1	9	2	8	15
Lubelskie	0.1	-0.8	-1.7	-0.1	-6	5	0	-9	6	14	8	7	4	15	13	1
Lubuskie	0.3	-5.3	-3.3	3.4	-10	-2	5	0	9	4	3	16	1	8	16	10
Łódzkie	0.7	-4.3	-0.7	0.6	-5	-3	3	-5	11	6	14	9	6	5	14	3
Małopolskie	1.4	-2.1	-1.5	-0.7	2	-1	0	-1	15	12	10	5	12	9	12	7
Mazowieckie	-0.8	0.2	-1.2	-0.1	-4	1	-7	0	3	16	11	6	7	11	4	13
Opolskie	1.3	-6.3	-1.6	2.5	-3	3	-10	-1	13	1	9	14	8	13	2	8
Podkarpackie	0.2	-5.9	-4.2	0.1	5	0	-10	0	7	3	1	8	15	10	3	12
Podlaskie	-0.1	-3.3	2.4	-1.2	-6	6	-13	14	5	7	16	2	3	16	1	16
Pomorskie	1.8	-2.8	-1.1	-1.1	3	4	-4	-1	16	9	12	3	14	14	7	9
Śląskie	1.3	-2.2	-3.2	1.9	0	-2	-3	0	14	10	5	13	10	7	9	11
Świętokrzyskie	0.8	-5.0	-2.0	-0.8	-8	-4	-6	-2	12	5	7	4	2	3	5	4
Warmińsko-mazurskie	-2.6	-2.0	-3.2	1.4	6	-10	-2	-2	1	13	4	11	16	1	10	5
Wielkopolskie	0.4	-3.2	-3.9	2.6	0	3	3	-8	10	8	2	15	11	12	15	2
Zachodniopomorskie	-0.8	-0.6	-3.1	1.5	-5	-3	-1	-2	4	15	6	12	5	4	11	6
POLSKA	0.2	-2.6	-1.8	0.5	-2	0	-3	-1	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3G. Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa w ujęciu relatywnym w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane panelowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-5.2	-7.1	-3.1	0.4	3.7	0.5	-2.4	13.6	6	9	15	16	13	11	6	13
Kujawsko-pomorskie	-6.0	-10.4	-3.3	-1.1	4.6	-2.9	1.9	16.6	4	3	13	10	14	6	12	15
Lubelskie	-7.2	-8.6	-5.5	-1.7	-1.9	-5.3	-4.7	-5.4	2	5	9	8	5	2	3	1
Lubuskie	1.9	-6.2	-5.5	-2.1	-6.0	3.2	6.4	7.8	16	10	8	6	1	14	14	10
Łódzkie	-2.1	-9.8	-3.2	-3.0	2.7	-4.9	12.8	1.1	11	4	14	3	12	4	16	3
Małopolskie	0.8	-8.0	-8.4	-1.1	4.6	-2.5	-1.2	0.9	15	7	3	11	15	8	8	2
Mazowieckie	-4.5	-4.3	-5.0	-2.3	-2.8	5.7	-3.7	15.1	7	16	10	4	4	15	4	14
Opolskie	-8.6	-5.2	-4.4	0.1	-1.7	-3.3	1.7	5.4	1	13	12	15	6	5	11	6
Podkarpackie	-5.6	-12.8	-9.4	-7.6	-0.1	-2.6	-0.2	3.9	5	1	2	1	8	7	10	5
Podlaskie	0.5	-10.5	-6.3	-2.2	4.7	11.7	-5.6	23.2	14	2	6	5	16	16	1	16
Pomorskie	-1.9	-5.8	-4.8	-1.7	1.4	2.8	3.4	9.3	13	12	11	9	11	13	13	11
Śląskie	-2.4	-7.8	-6.5	-0.6	0.4	-6.4	-5.1	6.0	10	8	5	13	10	1	2	8
Świętokrzyskie	-2.4	-6.0	-10.4	-0.8	-3.0	-1.1	-2.8	5.6	9	11	1	12	2	9	5	7
Warmińsko-mazurskie	-7.0	-4.6	-1.5	-2.0	-2.9	-1.1	7.2	7.5	3	14	16	7	3	10	15	9
Wielkopolskie	-2.7	-8.0	-6.1	0.0	0.4	0.6	-0.4	10.9	8	6	7	14	9	12	9	12
Zachodniopomorskie	-2.0	-4.4	-8.2	-3.2	-0.5	-5.2	-2.1	2.3	12	15	4	2	7	3	7	4
POLSKA	-3.4	-7.4	-5.7	-1.7	0.5	-1.2	-0.3	7.5	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 3H. Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa w ujęciu relatywnym według zmiennej granicy ubóstwa w Polsce w latach 2014-2018 według województw. Dane panelowe

Województwa	Zmiany agregatowych indeksów ubóstwa															
	wartość ((rok bieżący – rok poprzedni)x100)								miejsce w rankingu*							
	stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich				stopa ubóstwa				luka dochodowa ubogich			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	-0.72	-2.79	-1.21	1.59	7	5	0	15	7	10	12	16	13	10	4	13
Kujawsko-pomorskie	1.03	-7.57	-1.66	0.72	9	2	6	18	13	1	9	9	16	6	12	15
Lubelskie	-5.52	-5.76	-3.18	1.04	1	-2	-4	-4	2	4	6	12	3	2	2	1
Lubuskie	0.98	-3.40	-1.65	-0.88	2	8	12	10	12	9	10	3	5	12	14	10
Łódzkie	1.12	-5.55	0.22	-0.76	5	3	18	3	14	5	14	4	9	8	16	3
Małopolskie	1.68	-2.59	-3.70	0.61	8	1	3	3	16	12	5	8	14	5	9	2
Mazowieckie	-1.37	-1.26	-1.98	-0.39	-3	12	-4	17	5	15	8	5	2	14	3	14
Opolskie	-3.43	-6.30	1.59	1.23	6	6	3	7	3	3	15	15	12	11	10	6
Podkarpackie	-1.39	-7.23	-5.10	-3.62	3	3	3	6	4	2	1	1	7	7	11	5
Podlaskie	-0.17	-4.97	-1.44	0.26	8	20	-4	25	8	6	11	7	15	16	1	16
Pomorskie	-1.35	-2.76	-0.48	-0.25	6	14	7	11	6	11	13	6	11	15	13	11
Śląskie	-0.14	-3.63	-4.07	1.00	6	-2	0	8	9	8	3	11	10	1	5	8
Świętokrzyskie	1.57	-2.25	-3.01	1.09	-5	0	1	7	15	13	7	13	1	4	6	7
Warmińsko-mazurskie	-5.76	1.46	2.40	1.17	1	4	13	9	1	16	16	14	4	9	15	9
Wielkopolskie	0.45	-3.78	-3.97	0.88	4	9	1	12	11	7	4	10	8	13	8	12
Zachodniopomorskie	0.22	-1.95	-4.97	-1.05	3	-1	1	4	10	14	2	2	6	3	7	4
POLSKA	-0.64	-3.57	-2.41	0.20	4	4	3	9	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

*według rosnących wartości indeksów ubóstwa.

Tabela 4A. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu absolutnym w województwie małopolskim w 2018 r. według grupy społeczno-ekonomicznej

Grupa społeczno-ekonomiczna	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100	
	stopa ubóstwa	luka dochodowa ubogich
Pracownicy	0,00	0
Rolnicy	0,27	52,2
Emeryci	0,00	0
Renciści	0,46	45,4
Pracujący na własny rachunek	0,00	0
Utrzymujący się z niezarobkowych źródeł	5,45	33,4
Bez bezrobotnych	0,09	22,2
Z bezrobotnymi	1,26	42,8
Ogółem	0,20	34,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

Tabela 4B. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu absolutnym w województwie małopolskim w 2018 r. według typu biologicznego gospodarstwa

Typ biologiczny gospodarstwa	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100	
	stopa ubóstwa	luka dochodowa ubogich
Jednoosobowe	0,42	33,2
Małżeństwa bez dzieci	0,29	67,0
Małżeństwa z 1 dzieckiem	0,00	0
Małżeństwa z 2 dziećmi	0,74	39,2
Małżeństwa z 3 i więcej dziećmi	0,69	7,0
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu	0,00	0
Ogółem	0,20	34,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

Tabela 4C. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu absolutnym w województwie małopolskim w 2018 r. według klasy miejscowości zamieszkania

Klasa miejscowości zamieszkania	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100	
	stopa ubóstwa	luka dochodowa ubogich
Miasta powyżej 500 tys.	0,00	0,00
Miasta 200-500 tys.	0,00	0
Miasta 100-200 tys.	1,52	152,1
Miasta 20-100 tys.	0,00	0
Miasta poniżej 20 tys.	0,49	49,4
Wieś	0,20	19,6
Ogółem	0,20	20,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

Tabela 4D. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu relatywnym w województwie małopolskim w 2018 r. według grupy społeczno-ekonomicznej

Grupa społeczno-ekonomiczna	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100	
	stopa ubóstwa	luka dochodowa ubogich
Pracownicy	8,7	14,0
Rolnicy	37,5	22,5
Emeryci	11,6	18,5
Renciści	29,5	25,4
Pracujący na własny rachunek	6,8	13,0
Utrzymujący się z niezarobkowych źródeł	31,5	33,3
Bez bezrobotnych	8,5	15,7
Z bezrobotnymi	33,4	23,9
Ogółem	10,9	18,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

Tabela 4E. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu relatywnym w województwie małopolskim w 2018 r. według typu biologicznego gospodarstwa

Typ biologiczny gospodarstwa	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100	
	stopa ubóstwa	luka dochodowa ubogich
Jednoosobowe	8,9	18,3
Małżeństwa bez dzieci	4,5	17,1
Małżeństwa z 1 dzieckiem	7,9	12,5
Małżeństwa z 2 dziećmi	5,3	32,9
Małżeństwa z 3 i więcej dziećmi	15,9	13,7
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu	8,8	19,9
Ogółem	10,9	18,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

Tabela 4F. Agregatowe indeksy ubóstwa w ujęciu relatywnym w województwie małopolskim w 2018 r. według klasy miejscowości zamieszkania

Klasa miejscowości zamieszkania	Agregatowe indeksy ubóstwa x 100	
	stopa ubóstwa	luka dochodowa ubogich
Miasta powyżej 500 tys.	2,2	19,5
Miasta 200-500 tys.	0	0
Miasta 100-200 tys.	4,1	37,1
Miasta 20-100 tys.	7,1	12,3
Miasta poniżej 20 tys.	9,5	20,0
Wieś	16,6	18,1
Ogółem	10,9	18,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS.

Tabela 5A. Produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca w Polsce w latach 2014-2018 według województw

Województwa	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca									
	wartość w zł					miejsce w rankingu				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	50061	52237	53659	57228	60447	2	2	2	2	2
Kujawsko-pomorskie	36387	38202	39503	41875	44694	10	10	10	10	10
Lubelskie	31192	32077	33371	35712	37100	16	16	16	16	16
Lubuskie	37637	39053	40639	42755	45317	8	9	8	9	9
Łódzkie	41869	43790	45199	48126	51166	6	6	6	6	6
Małopolskie	39834	42172	43865	47272	50735	7	7	7	7	7
Mazowieckie	71715	74738	77360	83123	88677	1	1	1	1	1
Opolskie	36299	37818	38553	41080	43712	11	11	11	11	11
Podkarpackie	31644	33177	34120	36088	38872	15	15	15	15	14
Podlaskie	32352	33276	34300	37077	39160	13	13	14	12	13
Pomorskie	42570	45001	46913	50001	53497	5	5	5	5	5
Śląskie	46511	48686	50184	53654	57255	4	4	4	4	4
Świętokrzyskie	32643	33844	34633	36970	39742	12	12	12	13	12
Warmińsko-mazurskie	31957	33186	34532	36306	37843	14	14	13	14	15
Wielkopolskie	48015	50821	52844	56496	59355	3	3	3	3	3
Zachodniopomorskie	37477	39585	40594	43150	45700	9	8	9	8	8
POLSKA	44705	46814	48433	51776	55066	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5B. Stopa bezrobocia w Polsce w latach 2014-2018 według województw

Województwa	Stopa bezrobocia*									
	wielkość					miejsce w rankingu				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	9,1	7,0	5,4	4,6	3,3	9	7	5	7	7
Kujawsko-pomorskie	10,6	8,0	7,4	5,5	4,3	14	12	12	12	11
Lubelskie	9,9	9,3	8,0	7,2	6,3	13	13	13	14	15
Lubuskie	8,4	6,3	4,7	3,6	3,0	4	2	1	2	3
Łódzkie	8,8	7,7	5,6	4,6	4,4	8	11	8	7	12
Małopolskie	9,1	7,2	5,2	4,2	2,9	9	8	4	4	2
Mazowieckie	7,2	6,4	5,5	4,8	3,8	1	3	7	11	9
Opolskie	7,8	6,5	5,0	4,3	3,1	3	4	3	5	5
Podkarpackie	14,0	11,7	9,6	8,4	6,5	16	16	16	16	16
Podlaskie	9,1	6,9	6,8	4,7	3,2	9	6	10	9	6
Pomorskie	8,6	6,6	5,7	4,3	3,0	6	5	9	5	3
Śląskie	8,6	7,2	5,4	3,9	3,5	6	8	5	3	8
Świętokrzyskie	11,3	10,1	8,9	7,0	5,8	15	15	15	13	14
Warmińsko-mazurskie	9,8	9,4	8,8	7,2	5,6	12	14	14	14	13
Wielkopolskie	7,7	5,8	4,8	3,1	2,2	2	1	2	1	1
Zachodniopomorskie	8,5	7,5	6,9	4,7	3,8	5	10	11	9	9
POLSKA	9,0	7,5	6,2	4,9	3,8	x	x	x	x	x

*według BAEL.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5C. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto* w Polsce w latach 2014-2018 według województw

Województwa	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto									
	wartość w zł					miejsce w rankingu				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	4043	4204	4386	4655	4942	3	3	2	2	2
Kujawsko-pomorskie	3439	3540	3673	3886	4139	12	14	13	14	15
Lubelskie	3605	3699	3816	4020	4261	9	10	10	10	11
Lubuskie	3425	3568	3735	3951	4240	14	13	12	12	12
łódzkie	3619	3791	3925	4142	4441	8	8	8	8	6
Małopolskie	3700	3907	4078	4347	4679	5	5	5	5	5
Mazowieckie	4927	5099	5241	5524	5889	1	1	1	1	1
Opolskie	3633	3793	3927	4145	4379	7	7	7	7	9
Podkarpackie	3412	3528	3654	3837	4090	15	15	15	15	13
Podlaskie	3530	3647	3767	4006	4264	11	11	11	11	10
Pomorskie	4012	4132	4275	4497	4795	4	4	4	3	4
Śląskie	4101	4221	4295	4482	4825	2	2	3	4	3
Świętokrzyskie	3436	3581	3670	3911	4171	13	12	14	13	14
Warmińsko-mazurskie	3387	3495	3619	3803	4028	16	16	16	16	16
Wielkopolskie	3598	3724	3894	4124	4383	10	9	9	9	8
Zachodniopomorskie	3649	3794	3946	4154	4432	6	6	6	6	7
POLSKA	4004	4151	4291	4528	4835	x	x	x	x	x

*bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5D. Przeciętne miesięczne emerytury brutto w Polsce w latach 2014-2018 według województw

Województwa	Przeciętne miesięczne emerytury z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych brutto									
	wartość w zł					miejsce w rankingu				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	1944	2003	2125	2184	2260	3	3	3	3	3
Kujawsko-pomorskie	1768	1826	1995	2042	2117	10	10	9	9	9
Lubelskie	1720	1777	1935	1986	2052	15	15	13	13	13
Lubuskie	1750	1810	1949	2005	2086	11	11	12	11	11
łódzkie	1790	1844	1982	2030	2106	9	9	10	10	10
Małopolskie	1883	1939	2077	2128	2208	6	6	5	5	6
Mazowieckie	1992	2047	2214	2267	2353	2	2	2	2	2
Opolskie	1888	1948	2070	2098	2189	5	5	7	7	7
Podkarpackie	1660	1721	1876	1927	2008	16	16	16	16	16
Podlaskie	1744	1798	1919	1976	2046	12	12	15	14	14
Pomorskie	1900	1956	2099	2149	2227	4	4	4	4	4
Śląskie	2366	2430	2590	2645	2717	1	1	1	1	1
Świętokrzyskie	1732	1786	1929	1973	2036	14	14	14	15	15
Warmińsko-mazurskie	1734	1790	1952	2003	2072	13	13	11	12	12
Wielkopolskie	1836	1898	2075	2128	2211	8	8	6	5	5
Zachodniopomorskie	1856	1912	2049	2095	2165	7	7	8	8	8
POLSKA	1991	2049	2205	2254	2323	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5E. Przeciętne miesięczne dochody rozporządzone gospodarstw domowych na 1 osobę w Polsce w latach 2014-2018 według województw

Województwa	Przeciętne miesięczne dochody rozporządzone gospodarstw domowych na 1 osobę									
	wartość w zł					miejsce w rankingu				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	1366	1472	1586	1626	1755	4	2	2	4	3
Kujawsko-pomorskie	1202	1246	1309	1457	1611	13	12	12	12	9
Lubelskie	1208	1227	1299	1437	1528	12	13	14	13	14
Lubuskie	1285	1420	1499	1591	1665	6	4	5	6	5
łódzkie	1293	1362	1458	1566	1620	5	6	6	8	8
Małopolskie	1261	1305	1423	1492	1628	8	7	7	11	7
Mazowieckie	1704	1756	1781	1912	2032	1	1	1	1	1
Opolskie	1245	1289	1390	1511	1589	10	8	10	9	11
Podkarpackie	1053	1082	1134	1254	1347	15	15	15	15	15
Podlaskie	1259	1258	1420	1586	1597	9	11	8	7	10
Pomorskie	1376	1381	1560	1649	1738	3	5	3	2	4
Śląskie	1382	1421	1513	1646	1757	2	3	4	3	2
Świętokrzyskie	1200	1203	1306	1433	1550	14	14	13	14	13
Warmińsko-mazurskie	1230	1281	1372	1496	1555	11	10	11	10	12
Wielkopolskie	1269	1288	1400	1607	1630	7	9	9	5	6
Zachodniopomorskie	1365	1427	1483	1653	1722	4	2	2	4	3
POLSKA	1340	1386	1475	1598	1693	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5F. Przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych na 1 osobę w Polsce w latach 2014-2018 według województw

Województwa	Przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych na 1 osobę									
	wartość w zł					miejsce w rankingu				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	1131	1179	1212	1222	1283	2	2	2	5	4
Kujawsko-pomorskie	988	1023	1050	1116	1150	10	9	9	9	8
Lubelskie	982	971	1029	1087	1086	11	12	11	10	10
Lubuskie	1051	1118	1162	1131	1144	7	5	7	8	9
łódzkie	1119	1146	1206	1313	1232	4	3	3	2	6
Małopolskie	1001	986	1041	1006	1017	9	11	10	14	14
Mazowieckie	1355	1371	1370	1421	1421	1	1	1	1	1
Opolskie	1049	1103	1195	1237	1190	8	7	5	4	7
Podkarpackie	901	922	902	942	960	16	14	16	16	16
Podlaskie	978	1003	1020	1027	1066	12	10	12	13	12
Pomorskie	1095	1059	1178	1198	1289	5	8	6	7	2
Śląskie	1129	1136	1202	1297	1289	3	4	4	3	2
Świętokrzyskie	969	903	963	1037	1075	13	16	15	12	11
Warmińsko-mazurskie	923	905	964	981	982	15	15	14	15	15
Wielkopolskie	947	959	998	1051	1052	14	13	13	11	13
Zachodniopomorskie	1066	1107	1111	1206	1237	6	6	8	6	5
POLSKA	1079	1091	1132	1176	1187	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5G. Świadczenia w ramach programu 500+ w Polsce w latach 2017-2018 według województw

Województwa	Przeciętna miesięczna liczba rodzin pobierających świadczenia w ramach programu 500+ na 10 tys. ludności			
	wielkość		miejsce w rankingu	
	2017	2018	2017	2018
Dolnośląskie	567,7	538,0	15	15
Kujawsko-pomorskie	669,5	629,5	8	9
Lubelskie	693,7	652,0	3	4
Lubuskie	616,2	571,6	12	12
Łódzkie	642,4	607,0	11	11
Małopolskie	680,5	645,2	7	5
Mazowieckie	701,3	671,9	2	2
Opolskie	528,4	490,9	16	16
Podkarpackie	689,6	644,2	5	6
Podlaskie	661,8	631,3	9	8
Pomorskie	692,8	658,7	4	3
Śląskie	582,8	552,8	14	13
Świętokrzyskie	659,9	610,4	10	10
Warmińsko-mazurskie	686,3	642,4	6	7
Wielkopolskie	724,8	683,7	1	1
Zachodniopomorskie	594,6	545,7	13	14
POLSKA	655,8	619,3	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5H. Świadczenia pomocy społecznej w Polsce w latach 2014-2018 według województw

Województwa	Osoby którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności									
	liczba					miejsce w rankingu				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	390,6	360,8	324,9	299,4	264,8	11	11	11	11	13
Kujawsko-pomorskie	726,1	673,7	596,1	558,7	481,1	2	2	2	2	2
Lubelskie	371,4	347,3	316,0	287,6	266,5	12	13	12	13	12
Lubuskie	623,6	592,6	532,3	493,5	437,6	3	3	3	3	3
Łódzkie	488,7	467,9	429,0	395,9	365,0	6	6	6	7	5
Małopolskie	311,0	298,9	273,3	281,9	271,1	15	15	15	14	11
Mazowieckie	301,8	288,7	266,1	249,1	229,5	16	16	16	16	16
Opolskie	399,3	373,9	348,7	320,3	282,1	10	10	9	10	10
Podkarpackie	420,1	403,1	368,4	333,7	308,2	8	8	8	8	8
Podlaskie	536,4	510,9	465,8	425,6	384,2	4	4	4	4	4
Pomorskie	402,0	381,0	346,5	328,5	285,1	9	9	10	9	9
Śląskie	371,2	349,3	310,2	277,2	241,8	13	12	13	15	15
Świętokrzyskie	475,9	465,4	425,0	400,8	359,3	7	7	7	5	6
Warmińsko-mazurskie	729,5	684,9	622,0	561,6	516,5	1	1	1	1	1
Wielkopolskie	370,1	339,9	306,1	297,4	259,3	14	14	14	12	14
Zachodniopomorskie	531,1	497,2	448,1	399,7	357,9	5	5	5	6	7
POLSKA	426,1	401,7	363,7	338,4	304,3	x	x	x	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5I. Korelacje pomiędzy rankingami województw ze względu na zasięg ubóstwa i wartości wybranych wskaźników ekonomicznych w latach 2014-2018

Wskaźniki	Wartości współczynników korelacji τ Kendalla	
	podejście absolutne	podejście relatywne
PKB na 1 mieszkańca	0,2658	0,5399
Stopa bezrobocia	0,2117	0,4496
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto	0,0847	0,3306
Przeciętne miesięczne dochody rozporządalne na 1 osobę w gospodarstwie domowym	0,0867	0,4677
Przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych na 1 osobę	0,0403	0,4093
Przeciętne miesięczne emerytury brutto	0,1593	0,4294
Świadczenia z pomocy społecznej	-0,1290	-0,2843
Świadczenia w ramach programu 500+	-0,3327	-0,2036

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.